

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง "การบูรณาการวิถีชีวิต อัตลักษณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาการศึกษาสู่ความมั่นคงของเยาวชนนอกระบบ" ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์
2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้
3. ประวัติความเป็นมาของเทศบาลนครเชียงใหม่
4. สภาพของชุมชนแขวงนครพิงค์
5. อัตลักษณ์
6. วิถีชีวิต
7. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
8. หลักสูตรท้องถิ่น
9. การศึกษานอกระบบ
10. วิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องความมั่นคงของมนุษย์

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยต้องเปิดประเทศเพื่อรองรับการเป็นหนึ่งในชุมชนอาเซียน กระแสการหลั่งไหล เคลื่อนย้ายของประชากรในประชาคมอาเซียนมีมากขึ้นและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐและประชาชนต่างตระหนักดีถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะความมั่นคงทางสังคมอันเป็นความมั่นคงพื้นฐานของประชาชนภายในประเทศ สำหรับความมั่นคงทางสังคมนั้น มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดไว้หลากหลายประการ ดังนี้

“ความมั่นคง” ในอดีตอาจหมายถึงเฉพาะความมั่นคงของประชาชนจากภัยสงคราม แต่ต่อมาความหมายของคำนี้ได้ขยายไปถึงความมั่นคงของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ จนทำให้ “ความมั่นคงของมนุษย์” และ “ความกินดีอยู่ดี” เกือบจะเป็นคำที่แทนกันได้ สำหรับประเทศไทยนั้น กระทรวงการพัฒนาสังคม

และความมั่นคงของมนุษย์ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความมั่นคงของมนุษย์” ว่า “...การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความมั่นคงทางจิตใจ อาชีพ ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาตนเอง.....” นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ยังได้กำหนดมิติของความมั่นคงของมนุษย์ในบริบทของสังคมไทยให้ประกอบด้วย 10 มิติ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ศึกษามาตรฐานมนุษย์ตามแนวคิดทฤษฎีตัวชี้วัดความมั่นคงของในประเทศและต่างประเทศร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้กำหนดสาระสำคัญไว้ 2 ประการ คือ

1. ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยในประเด็นนี้ได้มีการกำหนดเกณฑ์ที่เป็นแนวทาง และตัวชี้วัด ความมั่นคงของมนุษย์ไว้ 10 มิติ ดังนี้

1.1 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำและรายได้ ประกอบด้วย 1) การได้ทำงานที่มั่นคงและมีความสุขหรือพอใจในงาน และ 2) การมีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว 3) การมีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต และ 4) ปราศจากหนี้สินที่ไม่สร้างผลผลิต

1.2 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว ประกอบด้วย 1) ความรักใคร่ปรองดองในครอบครัว 2) ความรับผิดชอบและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ 3) การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน และ 4) การไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ

1.3 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย 1) การมีสุขภาพกายที่ดี 2) การมีสุขภาพจิตที่ดี 3) การมีหลักประกันด้านสุขภาพอนามัยอย่างเท่าเทียมและพอเพียง และ 4) ประชากรไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยทางกายและจิต 5) การปฏิบัติตนที่มีส่วนส่งเสริมสุขภาพกายและจิต

1.4 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการศึกษา ประกอบด้วย 1) ประชากรได้รับโอกาสทางการศึกษา อย่างเท่าเทียม 2) การมีการศึกษาที่พอเพียงต่อการครองชีวิต 3) การได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

1.5 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินส่วนบุคคลมีเกณฑ์ประกอบด้วย 1) การปลอดภัยจากการประทุษร้ายต่อร่างกาย 2) ความรู้สึกปลอดภัยจากการประทุษร้ายต่อ

ร่างกาย 3) การปลอดจากการประทุษร้ายด้านทรัพย์สิน 4) ความรู้สึกปลอดจากการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

1.6 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) การเพิ่มระดับการมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีมาตรฐาน 2) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานโดยเฉพาะน้ำสะอาดอย่างทั่วถึง 3) สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษทางเสียง กลิ่น ฝุ่น ควัน

1.7 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิและความเป็นธรรม ประกอบด้วย 1) การปลอดจากการถูกละเมิดและเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ 2) มีหลักประกันและการคุ้มครองด้านสิทธิ 3) กลไกที่แก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้านสิทธิที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

1.8 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสังคม-วัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) มีเวลาพักผ่อนที่ปลอดจากการกิจที่พอเพียง 2) ใช้เวลาติดตามข่าวสารทางสังคม-วัฒนธรรม 3) มีเวลาในการทำจิตใจให้สงบ 4) มีส่วนในการปฏิบัติศาสนกิจ 5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสังคมและชุมชน

1.9 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย 1) การมีบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ 2) ระบบบริการสังคมที่ให้การคุ้มครองและเข้าถึงได้ในเวลาอันรวดเร็ว 3) ความรู้สึกในคุณค่าของชีวิต และความสุขในชีวิต

1.10 ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง - ธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ในทุกระดับ 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองและการรวมกลุ่มทางการเมือง 3) ส่งเสริมการติดตามข่าวสารทางการเมืองของประชากร 4) การสร้างความโปร่งใส การตรวจสอบได้และความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงมิติต่าง ๆ กับความมั่นคงของมนุษย์ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

2.1 มิติที่สัมพันธ์กับความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมมากพอควร คือ มิติด้านครอบครัวและด้านสุขภาพอนามัย

2.2 มิติที่สัมพันธ์กับความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมรองลงมา คือ การมีงานทำและการมีรายได้ การเมือง และ ธรรมาภิบาล ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการสนับสนุนทางสังคม

2.3 มิติที่สัมพันธ์กับความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมน้อย ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม และสิทธิความเท่าเทียม

จากรายงานระดับความมั่นคงของมนุษย์ของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งได้มาจากการเก็บข้อมูลสถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ด้วยเครื่องมือและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์สร้างขึ้นเอง พบว่ามีผลดังต่อไปนี้

1. กรุงเทพฯ - ปริมณฑล มีจุดแข็งด้านการมีงานทำและรายได้ และมีการศึกษา
2. ประชากรวัยทำงานในภาคกลางขาดจุดแข็งในทุกมิติ ความมั่นคงส่วนใหญ่เป็นจุดอ่อนเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น
3. ประชากรวัยทำงานในภาคอื่นมีข้อได้เปรียบในมิติต่าง ๆ มากกว่า โดยเฉพาะในภาคเหนือมีข้อได้เปรียบในมิติต่าง ๆ มากกว่าภาคอื่น ๆ แต่จะมีจุดอ่อนเพียงด้านการศึกษา จุดอ่อนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นด้านพื้นฐานการมีงานทำ รายได้และสภาพที่อยู่อาศัย ส่วนประชากรวัยทำงานในภาคใต้มีความรู้สึกว่ามิติสิทธิความเป็นธรรมยังคงมีปัญหา และมิติที่ระดับความมั่นคงต่ำกว่าเกณฑ์ซึ่งถือเป็นสิ่งที่แต่ละพื้นที่ต้องเร่งพัฒนาให้เท่าเทียมกับภูมิภาคอื่น ในที่นี้จะนำเสนอการเปรียบเทียบดัชนีชี้วัดในภาพรวมของบางมิติที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลดัชนีคุณภาพชีวิตมิติการศึกษา

ข้อดัชนี	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
1.1 ร้อยละของนักเรียนต่อประชากรตามกลุ่มอายุวัยเรียน อายุ 3 - 5 ปี	64.20	88.00	87.20
1.2 ร้อยละของนักเรียนต่อประชากรตามกลุ่มอายุวัยเรียน อายุ 6 - 11 ปี	98.50	98.30	96.90
1.3 ร้อยละของนักเรียนต่อประชากรตามกลุ่มอายุวัยเรียน อายุ 12 - 17 ปี	68.80	72.80	74.80
1.4 ร้อยละของนักเรียนต่อประชากรตามกลุ่มอายุวัยเรียน อายุ 18 - 21 ปี	48.30	29.10	34.60
2. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป	7.80	7.80	7.90
3. ร้อยละของคนในครัวเรือนอายุ 15-60 ปี อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้	99.20	99.30	99.40
4. ร้อยละของเด็กพิการที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	1.88	1.74	0.33
5. ร้อยละของเด็กด้อยโอกาส / กลุ่มเสี่ยงที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	22.09	24.00	14.86

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลดัชนีคุณภาพชีวิตมิติสิ่งแวดล้อม

ชื่อดัชนี	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
1. ร้อยละของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำในระดับดี	17.00	21.00	19.00
2. ร้อยละของพื้นที่ป่า	32.66	25.28	25.28
3. ค่าเฉลี่ยพื้นที่สวนสาธารณะในเขตเมือง (ตารางเมตรต่อคน)	2.90	3.17	3.29
4. ดัชนีคุณภาพอากาศในเมืองหลักที่เกินมาตรฐาน	-12.00	-8.40	-7.20
5. ปริมาณการใช้สารอันตราย (ล้านตัน / ปี)	-31.70	-29.34	-30.15

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลดัชนีคุณภาพชีวิตมิติจริยธรรม

ชื่อดัชนี	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
1. อัตราคดีเกี่ยวกับความผิดทางเพศ(ต่อประชากร 100,000คน)	-8.19	-8.32	-8.21
2. อัตราเด็กอายุ 0-5ปีที่ถูกทอดทิ้งในสถานสงเคราะห์ (ต่อเด็กเกิดมีชีพ 100,000คน)	-4.58	-4.69	-3.29
3. อัตราคดีเกี่ยวกับการค้าประเวณี(ต่อประชากร100,000คน)	-46.10	-56.20	-57.20
4. อัตราคดีการมีและเผยแพร่วัตถุลามก(ต่อประชากร 100,000 คน)	-5.15	-3.87	-3.51
5. อัตราคดีข้อโกงและขี้โกง(ต่อประชากร 100,000 คน)	-32.79	-32.81	-33.27
6. ร้อยละของคนอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปทุกคนไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง	93.16	95.30	98.00

ตารางที่ 2.4 ค่าดัชนีคุณภาพชีวิต

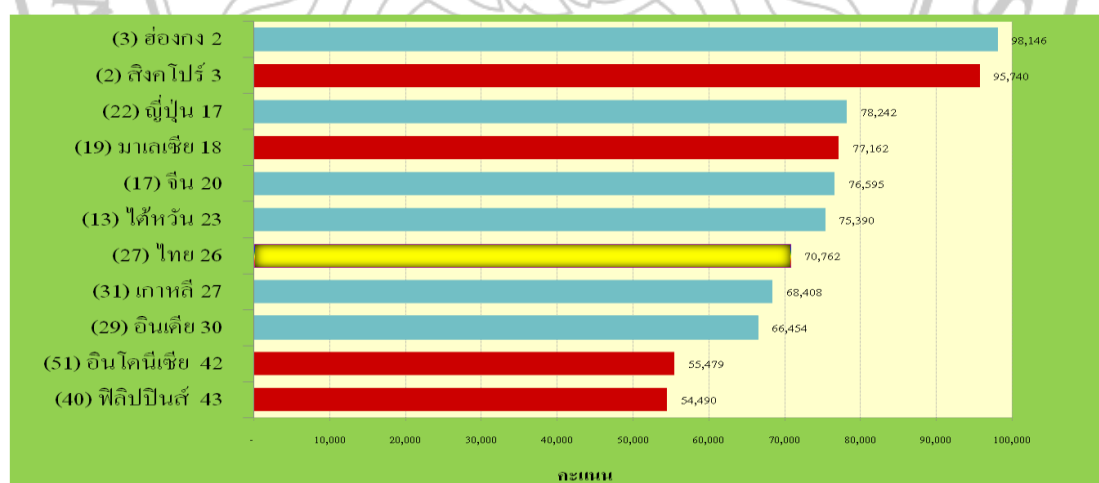
ชื่อดัชนี	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550
1. สุขภาพ	0.4500	0.9700	0.6000
2. การศึกษา	0.4400	0.9200	0.6800
3. ที่อยู่อาศัย	0.5200	0.5800	0.9400
4. สิ่งแวดล้อม	0.3100	0.9600	0.6900
5. รายได้	0.3800	0.9500	0.6700

6.การทำงาน	0.4000	0.7800	0.8600
7.จริยธรรม	0.6900	0.3800	0.9400
8.ครอบครัว	0.7000	0.8700	0.5100
9.ความปลอดภัย	0.4800	0.5700	0.9700
10.การคมนาคมและการสื่อสาร	0.9000	0.6200	0.5600
11.การมีส่วนร่วม	0.4900	0.5800	0.9600
Composite Quality of Life Index : CQLI	0.3500	0.8200	0.8400

ที่มา: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

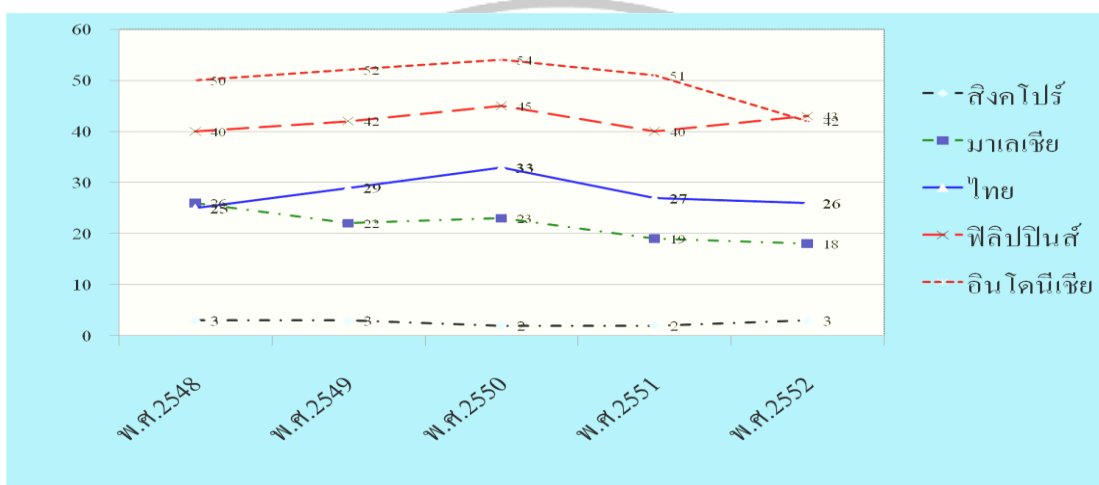
นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลที่แสดงถึงความไม่พร้อมของการศึกษา เช่น สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2552 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 9 มีนาคม 2553 แสดงให้เห็นถึงดัชนีที่ใช้ในการจัดอันดับด้านการศึกษาของภูมิภาคเอเชีย ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 26 (ดังแสดงในตารางที่ 2.5) และจากผลการจัดอันดับปี 2548 – 2552 เปรียบเทียบประเทศอาเซียน 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ผลปรากฏว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 3 (ดังแสดงในตารางที่ 2.6) ส่วนในการประเมินความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ–TOEFL เปรียบเทียบไทยกับภูมิภาคเอเชีย-อาเซียน พบว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 51 (ดังแสดงในตารางที่ 3)

ตารางที่ 2.5 สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2552 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 9

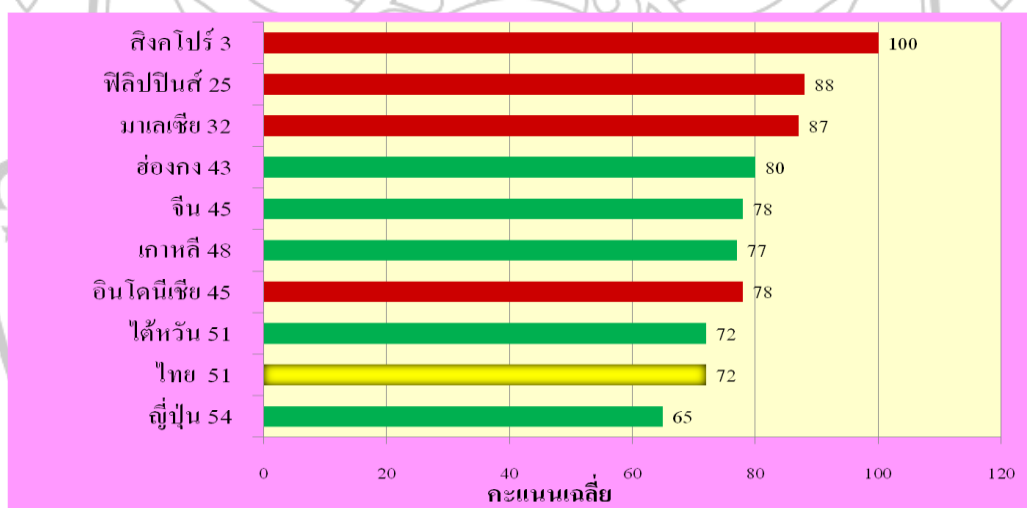

ที่มา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ดัชนีที่ใช้ในการจัดอันดับด้านการศึกษา มีนาคม 2553

ตารางที่ 2.6 ผลการจัดอันดับปี 2548 – 2552 เปรียบเทียบประเทศอาเซียน 5 ประเทศ

ตารางที่ 2.7 ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ–TOEFL เปรียบเทียบไทยกับภูมิภาคเอเชีย-อาเซียน

ที่มา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ดัชนีที่ใช้ในการจัดอันดับด้านการศึกษา มีนาคม 2553

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าประชากรของไทยมีจุดอ่อนด้านการศึกษา และด้านภาษาอังกฤษ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่แต่ละพื้นที่ของประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้พื้นที่ของตนให้มีความมั่นคงความเท่าเทียมกันด้านการศึกษา กับประเทศอื่น ๆ เช่น ภาคเหนือของประเทศไทยซึ่งมีจุด

ด้อยด้านการศึกษามากกว่าภาคอื่นนั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาการศึกษาให้ประชาชนเกิดความมั่นคงในชีวิตและสังคมโดยเร็ว

ในส่วนของแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545 – 2549) ได้กล่าวถึง “ความมั่นคงของมนุษย์” ไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ประสบปัญหาความยากจน ไม่สิ้นหวังและมีความสุข ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ส่วนความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ที่กล่าวถึงในรายงานการพัฒนามนุษย์ 1993 (Human Development Report 1993) ของแผนงานพัฒนาองค์การสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) กล่าวว่า ควรให้ความสำคัญกับความมั่นคงของมนุษย์ นอกเหนือจากจากที่ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของชาติ และใน รายงาน การการพัฒนามนุษย์ปี 1999 และยังได้กล่าวถึงความไม่มั่นคงของมนุษย์ ไว้ 7 ประการคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านอาหาร ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านบุคคล ด้านชุมชน และด้านการเมือง อย่างไรก็ตาม ความไม่มั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนนี้ได้ถูกเชื่อมโยงความมั่นคงและความไม่มั่นคงของมนุษย์เข้ากับกระบวนการโลกาภิวัตน์ได้มีการเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนให้กระบวนการนี้มีโฉมหน้าเป็นมนุษย์ (Globalization with a Human Face) จึงกลายเป็นว่าเครื่องมือหรือกลไกแห่งการพัฒนาหรือการสร้างความสำเร็จ ได้ส่งผลวกกลับด้านหนึ่งในการสร้างความไม่มั่นคงแก่มนุษย์ขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่เด่นชัดขึ้นทุกที ในรายงาน "การพัฒนามนุษย์ 2000" ใช้ชื่อว่า "สิทธิมนุษยชนกับการพัฒนามนุษย์ - เพื่อเสรีภาพและความเป็นปึกแผ่น (Solidarity)" เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิมนุษยชน การพัฒนามนุษย์ และความมั่นคงของมนุษย์เข้าด้วยกัน โดยเห็นว่าสิทธิมนุษยชนและการพัฒนามนุษย์มีวิสัยทัศน์และจุดประสงค์ร่วมกันได้แก่การสร้าง ความมั่นคงแก่เสรีภาพ การกินดีอยู่ดี และศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนทั่วโลก

2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้

“การเรียนรู้” หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ย่นการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการ

สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมฐานความรู้ ที่การเรียนรู้ ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสริมสร้างฐานความรู้ที่เข้มแข็งให้กับประเทศ เพื่อความ สามารถในการปรับตัว รู้เท่าทันไม่ให้ตกอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบโดยสังเสริมและสร้างสภาพการณ์ให้คนไทยทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้จึงเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ที่ทุกคนและทุกส่วนในสังคม มีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของคนทุกคนตลอดจนสิ้นอายุขัย เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ทุกสถานที่ อย่างไรก็ตามในสภาพการณ์ปัจจุบันของสังคมไทยยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการที่จะส่งผลให้สิทธิและความเสมอภาคในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชนที่ไม่สามารถเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นได้ด้วยเหตุปัจจัยหลัก ๆ ดังนี้

1. ความแตกต่างกันในโอกาสที่จะเข้าถึงความรู้และแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากประชาชนจำนวนมากยังมีระดับการศึกษาต่ำอยู่ในครอบครัวชุมชนที่ด้อยการศึกษา ขาดทักษะความสามารถพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ ขาดสารข้อมูล จึงไม่สามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างมากมาย หลากหลายในปัจจุบัน

2. ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ระบบบริการ ทั้งลักษณะเฉพาะและบริการสาธารณะ รวมทั้งแหล่งการเรียนรู้หรือแหล่งวิทยาการต่างๆ ที่มีอยู่มักกระจุกตัวในสังคมเมือง ทำให้มีระบบบริการพื้นฐานครบทุกด้าน มีแหล่งความรู้อย่างหลากหลาย และมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ มีเทคโนโลยีทันสมัย ทำให้ประชาชนบางกลุ่มมีความได้เปรียบกว่าประชาชนส่วนใหญ่อย่างสิ้นเชิง

3. ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้บุคคลมีอำนาจในการบริโภคข่าวสารข้อมูลต่างกัน การลงทุนเพื่อการศึกษา การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งวิทยาการและแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันไปด้วย โดยที่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่ามีโอกาสมากกว่าที่จะจัดสรรทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ และองค์ความรู้อย่างหลากหลายให้กับตนเองได้เท่าที่ต้องการ ในทางกลับกันประชาชนที่มีฐานะยากจนไม่สามารถจัดสรรองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ให้กับตนเองและชุมชนได้แม้ว่าจะมีองค์ความรู้มากมายที่จำเป็นต้องเรียนรู้และองค์ความรู้เหล่านั้นจะมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพเพียงใดก็ตาม

สำหรับในมุมมองของนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง “สังคมแห่งการเรียนรู้” ว่าเป็นสถานะแวดล้อมในสังคมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา คุณลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้อาจรวมถึง

1. จิตสำนึกแห่งการเรียนรู้ ประชาชนทุกวัยมีจิตสำนึกรักการเรียนรู้ จำเป็นต้องรณรงค์ปลูกจิตสำนึกรักการเรียนรู้ให้เยาวชนและประชาชนตื่นตัวจนซึมซับกลายเป็นค่านิยม

2. การอ่านเป็นระเบียบวาระของชาติ การอ่านเป็นประติมากรรมใหญ่ที่สุดของการค้นคว้า หาความรู้ไม่ใช่เพียง“อ่านหนังสือออก” แต่รวมความถึง “การอ่านทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ และพัฒนาเป็นความรู้เพื่อใช้ในสังคม”

3. องค์กรทุกองค์กรเป็นสถาบันพัฒนาคน บรรยากาศของการเรียนรู้สามารถมีขึ้นได้ในทุกองค์กรจะเป็นการเพิ่มผลิตภาพของแรงงานไทยไปพร้อมกัน บรรยากาศของการเรียนรู้ในองค์กรย่อมจะถ่ายทอดจากบุคลากรขององค์กรไปสู่เยาวชนผ่านทางครอบครัว

4. ชุมชนท้องถิ่นเป็นสถาบันพัฒนาคน ท้องถิ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการกำหนดแผนพัฒนา กำลังคนที่ย่อมมีโอกาสใช้ประโยชน์จากผู้สำเร็จการศึกษามากยิ่งขึ้นท้องถิ่นยังมีศักยภาพที่จะสนับสนุนแหล่งฝึกงาน ครูนักปฏิบัติ และงบประมาณอีกด้วย

5. นวัตกรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษา การปฏิรูปการศึกษามีปรัชญา “ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ” เพื่อให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับลักษณะผู้เรียนตามท้องถิ่น วัฒนธรรม และลักษณะเฉพาะ จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมการค้นคิดริเริ่มวิธีการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับเงื่อนไขนั้นๆ

ส่วนในการสร้างการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การพัฒนาทักษะ ความสามารถในการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ภาคประชาชนโดยรวมเป็น **“บุคคลแห่งการเรียนรู้”** มีความตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีความใฝ่รู้ สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะ กระบวนการคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา สามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนมีโอกาสและสามารถเลือกที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงอายุแต่ละวัย ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่นและมีคุณภาพตามความต้องการ ความสนใจ และความถนัด

2. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างเพียงพอ หลากหลาย ทั่วถึง ครอบคลุมประชากรทุกพื้นที่ ทุกกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทุกระดับที่เป็นปัจจุบันและเป็นระบบเปิด รวมทั้งการจัดระบบเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนมีการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่ในสังคมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพในการให้บริการการเรียนรู้มีความพร้อมด้านปัจจัยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้

3. พัฒนาเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เป็น **“องค์ความรู้”** โดยมีระบบการจัดหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเพื่อเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เช่น การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและค้นคว้าองค์ความรู้ได้

อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันเหตุการณ์ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและบริบทของสังคมไทย โดยพัฒนาความรู้จากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมบูรณาการกับฐานความรู้ด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการการพัฒนาของแต่ละชุมชน

4. **การจัดการความรู้** โดยเริ่มต้นจากการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนากลไกกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการการใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศ เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว องค์กร สถาบัน และชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการความรู้คือ ต้องมีการพัฒนาบุคคล องค์กร ให้เป็นผู้จัดการความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนรวมทั้งการพัฒนาทักษะความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ ให้สามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้ประชาชนมีการบูรณาการเพื่อใช้ความรู้ไปเป็นฐานในการแก้ปัญหาและพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน

การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ต้องดำเนินการโดยยึดหลักที่เชื่อว่าการศึกษาและการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีการบูรณาการ การเรียนรู้ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน ยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและชุมชนท้องถิ่น ต้องให้การสนับสนุนให้สังคมทุกส่วนและทุกระดับได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีความยั่งยืนตลอดไป

3. ประวัติความเป็นมาของเทศบาลนครเชียงใหม่

ในส่วนของ **เทศบาลนครเชียงใหม่** เดิมเป็นสุขาภิบาลเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 ขึ้นตรงต่อมณฑลพายัพ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย สถาปนาผู้แทนราษฎรจึงมีมติเห็นสมควรจัดเขตชุมชนซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพเป็นสุขาภิบาลให้ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาล ส่งผลให้ท้องถิ่นชุมชนรวมถึงสุขาภิบาลเมืองเชียงใหม่ มีฐานะเป็นเทศบาลนครมีนามว่า “**เทศบาลนครเชียงใหม่**” ตามพระราช

บัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2475 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2478 และเป็นเทศบาลนครแห่งแรกในประเทศไทย โดยมีนายวรการ บัญชา เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก และพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ เล่มที่ 100 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 5 เมษายน 2526 ให้มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ 17.50 ตารางกิโลเมตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 เทศบาลนครเชียงใหม่มีชุมชนหนาแน่นและขยายตัวเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาย้ายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ออกเป็น 40.216 ตารางกิโลเมตร จนถึงปัจจุบัน ความเจริญของเมืองเชียงใหม่ได้แผ่ขยายออกไปรอบ ๆ บริเวณคูเมืองเดิมด้านต่าง ๆ โดยมีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ ศูนย์การค้า และที่ดินจัดสรร ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) รัฐบาลจึงมีนโยบายเร่งกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคโดยการเลือกเมืองจากแต่ละภูมิภาคขึ้นมาเป็นเมืองหลัก เชียงใหม่ได้รับการเลือกให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตอนบน เพื่อเป็นศูนย์กลางการกระจายการพัฒนาออกจากเขตเมืองหลวง เทศบาลนครเชียงใหม่จึงได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อาทิ ด้านบริการขั้นพื้นฐาน การศึกษา การคมนาคมขนส่ง การค้า การท่องเที่ยว จึงเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนอพยพเข้ามาอาศัย และประกอบอาชีพในตัวเมืองเชียงใหม่อย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ชุมชนในเขตเทศบาลหนาแน่นและขยายตัวเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2.1 ตราสัญลักษณ์ของเทศบาลนครเชียงใหม่

ตราสัญลักษณ์ของเทศบาลนครเชียงใหม่ มีความหมายดังต่อไปนี้

1. พระบรมธาตุคอสุเทพ สถานที่ซึ่งเป็นปูชนียสถานอันศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงยังเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้ที่แห่งนี้เป็นที่เคารพสักการะของพระพุทธศาสนิกชนแสดงถึงการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาในภาคเหนือที่รุ่งเรืองมายาวนานทุกสมัย
2. ปุยเมฆ เป็นตัวบ่งบอกลักษณะสภาพอากาศโดยทั่วไปของนครเชียงใหม่ ที่เย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี

3. พยานาค ซึ่งตามประวัติความเป็นมานั้น พยานาคถือว่าเป็นผู้ให้น้ำ และในที่นี้หมายถึง แม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านนครเชียงใหม่
4. รวงข้าว เปรียบดังความอุดมสมบูรณ์ของเมือง ที่มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปีเช่นกัน

เทศบาลนครเชียงใหม่นับแต่ปี พ.ศ. 2552 มีประชากรโดยรวม 142,970 คน และจำนวนบ้านเรือน 75,255 หลังคาเรือน แต่ในปี 2555 พบว่า จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรมีแนวโน้มเฉลี่ยหดตัวลงเหลือเพียง 135,758 คน มีจำนวนบ้านเรือนขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 78,138 หลังคาเรือน ทั้งนี้ นอกจากจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรแล้ว ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ยังมีประชากรแฝงที่เดินทางเข้ามาประกอบอาชีพเป็น นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว แรงงานต่างด้าว/ต่างถิ่น ซึ่งเป็นประชากรที่เข้ามาใช้บริการสาธารณะด้านต่างๆ ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยประชากรกลุ่มนี้ยังไม่มีมีการสำรวจจำนวนที่แน่ชัด นอกจากนี้เทศบาลนครเชียงใหม่จำแนกพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ความรับผิดชอบออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการและความงามทางภูมิทัศน์ มีขนาดพื้นที่โดยประมาณ 0.44 ตารางกิโลเมตร 2) พื้นที่สีเขียวรรถประโยชน์ 0.78 ตารางกิโลเมตร 3) พื้นที่สีเขียวเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ 0.03 ตารางกิโลเมตร 4) พื้นที่สีเขียวที่เป็นริ้วราว 0.03 ตารางกิโลเมตร รวมพื้นที่สีเขียวทั้งหมด 0.78 ตารางกิโลเมตรคิดเป็น ร้อยละ 1.94 ของพื้นที่เทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งเมื่อเทียบกับการใช้พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการกับจำนวนประชากรตามทะเบียนแล้วพบว่า เฉลี่ยมีพื้นที่สีเขียว 3 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งน้อยกว่ามาตรฐานที่จะต้องมี 4 ตารางเมตรต่อคน ทั้งนี้ ยังไม่ได้รวมประชากรที่เข้ามาใช้บริการ ซึ่งจะแสดงตารางจำนวนประชากร ในหน้าถัดไป

ตารางที่ 2.8 แสดงจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ตามทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2546 – 2555

พ.ศ.	ชาย	หญิง	รวม	จำนวนบ้าน
2546	74,401	84,305	158,706	69,073
2547	78,835	87,937	166,772	68,053
2548	70,403	80,608	151,011	69,253
2549	69,989	80,483	150,472	70,090

2550	69,122	79,188	148,310	70,973
2551	67,958	78,388	146,346	74,601
2552	66,564	76,406	142,970	75,255
2553	66,036	75,325	141,361	75,878
2554	64,493	73,300	137,793	76,816
2555	63,472	72,286	135,758	78,138

ที่มา : งานทะเบียนราษฎร ฝ่ายปกครอง สำนักปลัดเทศบาล

เทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งเรียกว่า เทศบาลนคร ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ มีหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมถึงแขวงอีก 4 แขวง ได้แก่ แขวงกาวิละ แขวงนครพิงค์ แขวงเมืองราย และแขวงศรีวิชัย โดยแบ่งพื้นที่ตามแขวงได้ดังนี้

แขวงนครพิงค์	มีพื้นที่	11.7	ตารางกิโลเมตร
แขวงกาวิละ	มีพื้นที่	11.4	ตารางกิโลเมตร
แขวงเมืองราย	มีพื้นที่	7.7	ตารางกิโลเมตร
แขวงศรีวิชัย	มีพื้นที่	9.2	ตารางกิโลเมตร

สำหรับพื้นที่ที่เทศบาลนครเชียงใหม่รับผิดชอบมีจำนวน 40.216 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 14 ตำบลในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ ตำบลหายยา ตำบลช้างม้อย ตำบลศรีภูมิ ตำบลวัดเกต ตำบลช้างคลาน ตำบลพระสิงห์ ตำบลสุเทพบางส่วน ตำบลป่าแดดบางส่วน ตำบลฟ้าฮ่ามบางส่วน ตำบลหนองป่าครั่งบางส่วน ตำบลท่าศาลาบางส่วน ตำบลป่าตัน ตำบลหนองหอยบางส่วน และตำบลช้างเผือกบางส่วน ดังแผนที่ต่อไปนี้

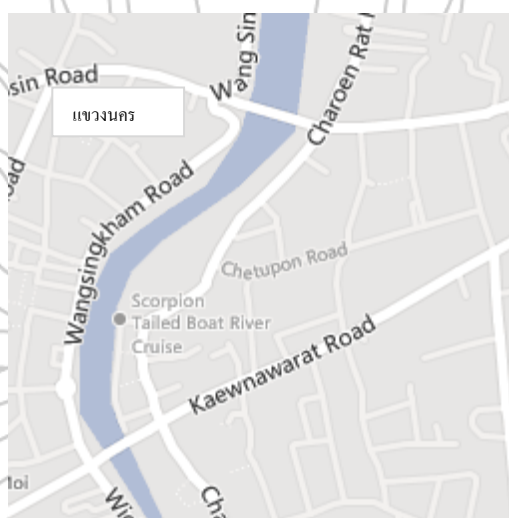
ตาราง 2.9 ชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่รวมทั้งสิ้น 80 ชุมชน แยกตามแขวง

แขวงศรีวิชัย	แขวงนครพิงค์	แขวงกาวิละ	แขวงเม็กราย
1. ชุมชนสวนดอก	1. ชุมชนบ้านท่อ	1. ชุมชนท่าสะอาด	1. ชุมชนระแงง
2. ชุมชนศรีวิชัย	2. ชุมชนแม่หยวก	2. ชุมชนต้นขาม	2. ชุมชนทิพย์เนตร
3. ชุมชนวัดโลก โมฬี	3. ชุมชนเมืองลี้	3. ชุมชนเมืองกาย	3. ชุมชนศรัทธาวิคหัว ฝาย
4. ชุมชนช่างแต้ม	4. ชุมชนศรีมงคล	4. ชุมชนเมืองสาคร หลวง	4. ชุมชนฟ้าใหม่ประตู่ ก้อม
5. ชุมชนสามัคคี พัฒนา	5. ชุมชนป่าตัน	5. ชุมชนเมืองสาคร น้อย	5. ชุมชนแม่จิง
6. ชุมชนป่าห้า	6. ชุมชนหมู่บ้านเทียม พร	6. ชุมชนใจแก้ว	6. ชุมชน 5 ธันวาคม
7. ชุมชนเอราวัณ	7. ชุมชนพัฒนาบ้านกู่ เต้า	7. ชุมชนหนองหอย	7. ชุมชนลอยเคราะห์
ชอย 4	8. ชุมชนเชียงมั่น	8. ชุมชนขนส่งชอย 9	8. ชุมชนป่าพร้าวนอก
8. ชุมชนกุฏิ	9. ชุมชนบ้านป่าเป้า	9. ชุมชนรถไฟ	9. ชุมชนกำแพงงาม
9. ชุมชนแจ้งหัวริน	10. ชุมชนล้ามช้าง	10. เกษะชุมชน	10. ชุมชนศาลาแดง
10. ชุมชนอินทนิล	11. ชุมชนศรีลานนา	11. ชุมชนศรีปันครีว	11. ชุมชนธาตุคำ
11. ชุมชน ทานตะวัน	12. ชุมชนป่าแพ่ง-วัง สิงห์คำ	12. ชุมชนบ้านเด่น	12. ชุมชนดาวดึงษ์
12. ชุมชนบวกหาด	13. ชุมชนเชียงยืน	13. ชุมชน 12 สิงหาคม	13. ชุมชนวัดนันทาราม
13. ชุมชนหมื่นเงิน ทอง	14. ชุมชนหมู่บ้านอุ่น อารีย์	14. ชุมชนหนองเส้ง	14. ชุมชนหมื่นสารว้าว ลาย
14. ชุมชนพวกแต้ม	15. ชุมชนช่วงสิงห์ พัฒนา	15. ชุมชนบ้านใหม่	15. ชุมชนพวกเปี้ยวร่วมใจ พัฒนา
15. ชุมชนพระเจ้า เม็กราย	16. ชุมชนวัดชมพูช้าง	16. ชุมชนบ้านแพะ	16. ชุมชนช่างฆ้อง
16. ชุมชนวัดควรคำ ม้า	17. ชุมชนวัดเชตวัน	17. ชุมชนศรีสร้อย ทรายมูล	17. ชุมชนวัดศรีปิงเมือง
17. ชุมชนเจดีย์ ปล่อง	18. ชุมชนบ้านปิง	18. ชุมชนหนอง ประทีป	18. ชุมชนวัดศรีสุพรรณ
		19. ชุมชนหนองป่า ครึ่ง	19. ชุมชนชัยมงคลบ้าน เม็ง
		20. ชุมชนบ้านวัดเกต	20. ชุมชนวัดพันอัน
		21. ชุมชนวัดกู่คำ	21. ชุมชนช้างคลาน

		22. ชุมชนสันป่าข่อย 23. ชุมชนสันนาลุง 24. ชุมชน ร.7 พัน 1	
--	--	---	--

4. สภาพของชุมชนแขวงนครพิงค์

สำหรับชุมชนแขวงนครพิงค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 20 ชุมชนย่อย มีรายละเอียดของพื้นที่ และรายละเอียดของแต่ละชุมชน ดังนี้

ภาพที่ 2.3 เขตพื้นที่ของแขวงนครพิงค์

1. **ชุมชนบ้านท่อ** ตั้งอยู่ที่ ถนนป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในอดีตชุมชนบ้านท่อมีการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านดูแล แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้านโดยใช้ถนนโชตนา ซอย 22 เป็นเขตแดน ต่อมาปี พ.ศ. 2529 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนเมื่อเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ขยายการปกครองออกมาถึงชุมชนบ้านท่อ จึงได้ยกเลิกการปกครองแบบมีผู้ใหญ่บ้านและให้มีประธานชุมชนเป็นผู้ดูแลแทน โดยมี นายมานิตย์ จันทรศรี เป็นประธานชุมชนคนแรก และประธานคนปัจจุบัน คือ นายสมศักดิ์ จันทพร (2555) ชุมชนบ้านท่อเป็นชุมชนชานเมือง มีจำนวนครัวเรือน 341 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,176 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม แต่ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร (ยังไม่มีผลสำรวจอย่างเป็นทางการ) ประชาชนนับถือ 2 ศาสนา คือ ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ

จะมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดบ้านท้อ ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์จะมีศูนย์รวมอยู่ที่ โบสถ์คริสต์จักรศิริวัฒนา และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดบริเวณแม่น้ำปิงตามแนวติดต่อยกหว่าง ตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม กับ ตำบลป่าตันไปจนถึง คลองแม่ข่า

ทิศใต้ จากแนวเขตหลังโรงเรียนบ้านท้อเมืองล้ง ไปจนถึงแม่น้ำปิง

ทิศตะวันออก จากแนวเขตติดต่อยกหว่างตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม กับ ตำบลป่าตัน ไปตามแม่น้ำปิงไปจนถึงแนวเขตสุสานบ้านท้อเมืองล้ง

ทิศตะวันตก จากแนวเขตติดต่อยกหว่างตำบลคอนแก้ว อำเภอแมริม กับ ตำบลป่าตัน เรื่อยมาไปตามแนวเขตหมู่บ้านร่มเย็นจนสุดแนวเขตโรงเรียนบ้านท้อเมืองล้ง

2. ชุมชนแม่หยวก ตั้งอยู่ที่ ถนนโชตนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างกิโลเมตรที่ 5 ถึง 7.5 ตรงข้ามสนามกอล์ฟลานนา และศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแม่หยวกเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมนับร้อยปีมาแล้ว เดิมชื่อว่า หมู่บ้านแม่หยวก มีการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านดูแล 1 หมู่บ้าน ต่อมาปี พ.ศ. 2533 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนเมื่อเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ขยายการปกครองออกมาถึงชุมชน จึงได้ยกเลิกการปกครองแบบมีผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านท้อเป็นชุมชนชานเมือง มีจำนวนครัวเรือน 60 ครัวเรือน จำนวนประชากร 280 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม มีโบราณสถานที่สำคัญคือ วัดแม่หยวก ปัจจุบันมีประชากรต่างถิ่นเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง รับราชการค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัวและ ทำอุตสาหกรรมภายในครอบครัว และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มจากเรือนจำกลาง จังหวัดเชียงใหม่ ไปจนถึง ทางเข้าถนนโชตนา ซอย 28

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่หมู่บ้านเวียงชลดา ไปจนถึง ทางเข้าถนนโชตนา ซอย 14

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่หมู่บ้านสุจิต ไปจนถึง หมู่บ้านเวียงชลดา ซอย 20

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่ถนนโชตนา ซอย 28 ไปจนถึงเรือนจำกลาง จังหวัดเชียงใหม่

3. ชุมชนเมืองล้ง ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนดั้งเดิม ต่อมาปี พ.ศ. 2534 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนเมื่อเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ขยายการปกครองออกมาถึงชุมชนบ้านท้อ จึงได้ยกเลิกการปกครองแบบมีผู้ใหญ่บ้านและให้มีประธานชุมชนเป็นผู้ดูแลแทน (2555) ชุมชนเมืองล้งเป็นชุมชนชานเมือง มีจำนวนครัวเรือน 402 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,245 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม แต่ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร (ยังไม่มี การสำรวจอย่างเป็นทางการ) ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นแบบหมู่บ้านเกษตรกรรม ประชาชนนับถือ

ศาสนาพุทธจะมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดเมืองล้ง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง รับราชการ ปลุกไม้ดอกไม้ประดับซึ่งต้องใช้แรงงานทั่วไป และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่แนวเขตโรงเรียนบ้านท่อมเมืองล้ง ไปจนถึงแม่น้ำปิง

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่แนวรั้วบ้านอาจารย์สมบุรณ์ กันทะปา ผ่านคลองแม่ข่าและแม่น้ำปิง ไปจนถึงโรงแรมลานนาวิลด์

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่แนวรั้วบ้านอาจารย์สมบุรณ์ กันทะปา ผ่านแนวแม่น้ำปิง ตลอดสาย ไปจนถึงแนวเขตโรงเรียนบ้านท่อมเมืองล้ง

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่คลองแม่ข่าไปตามคลองตลอดสาย

4. ชุมชนศรีมงคล ตั้งอยู่ที่ ถนนหมื่นด้ามพร้าด หมู่ 5 ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในอดีตเป็นทุ่งนาปลูกข้าวของตระกูลศรีมงคล ต่อมาเจ้าของที่ได้ทำการจัดเป็นหมู่บ้านจัดสรร ชื่อ หมู่บ้านศรีมงคล และมีการสร้างบ้านเรือนและหอพักขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้นแต่ระบบสาธารณูปโภคไม่ได้มาตรฐานและไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เทศบาลนครเชียงใหม่จึงได้ให้ความช่วยเหลือ โดยดำเนินการจัดตั้งเป็นชุมชน เมื่อ ปี พ.ศ. 2536 โดยมี นางนวลลออ สัจจาตุระ เป็นประธานชุมชนคนแรก และรักษาการประธานคนปัจจุบันคือ นายคงเดช ธรรมสิทธิ์ (2555) ชุมชนศรีมงคลเป็นชุมชนชานเมือง มีจำนวนครัวเรือน 138 ครัวเรือน จำนวนประชากร 399 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่แยกห้างโลตัส ถนนเชียงใหม่-ลำปาง ไปจนถึงคลองแม่ข่า สุดเขตแนวหมู่บ้านพัฒนาช้างเผือก ซอย 1

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่แนวเขตติดต่อระหว่างชุมชนบ้านกู่เต้า ไปตามถนนศรีมงคลไปจนถึงสี่แยกศรีมงคล

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่แยกห้างโลตัส ถนนเชียงใหม่-ไปตามถนนอัยยธรรไปจนถึงดกดังเซ้ทริลจนถึงสามแยกหมู่บ้านอัมบุญ

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่แนวเขตหมู่บ้านพัฒนาช้างเผือกไปจนถึงแนวเขตติดต่อชุมชนบ้านกู่เต้า

5. ชุมชนป่าตัน ตั้งอยู่บริเวณแนวถนนวังสิงห์คำ ถนนป่าตันงาม และถนนป่าตัน ในเขตตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนป่าตันเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เดิมเป็นหมู่บ้านชื่อว่า

หมู่บ้านป่าตัน หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 5 ต่อมาเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ขยายเขตพื้นที่ ในปี พ.ศ.2529 ทำให้สภาพความเป็นหมู่บ้านสิ้นสุดลง และในปี พ.ศ. 2538 ได้จัดตั้งเป็นชุมชน ชื่อว่าชุมชนป่าตัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น มีอาชีพค้าขาย ทำสวน รับจ้าง และรับราชการ มีวัดป่าตัน และโรงเรียนวัดป่าตันเป็นศูนย์รวมของชุมชน ปัจจุบันมีคนต่างถิ่นและแรงงานต่างด้าวมาอาศัยเพิ่มขึ้นพอสมควร (ยังไม่มีผลสำรวจอย่างเป็นทางการ) ชุมชนป่าตัน มีจำนวนครัวเรือน 666 ครัวเรือน จำนวนประชากร 2,463 คน และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่บริเวณแนวรั้วบ้านอาจารย์สมบุญ ก้นทะปา คลองแม่ข่า และแม่น้ำปิง ไปจนถึงโรงแรมลานนาวิลด์

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่แนวเขตตำบลป่าตัน และ ตำบลช้างม่วยไปจนถึงแนวเขตหมู่บ้านอ้อมบุญ ตลาดค้าเที่ยวไปตามถนนเชียงใหม่-ลำปาง ไปสิ้นสุดที่โรงพยาบาลตาเข็นตีปเตอร์

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่แนวเขตตำบลช้างม่วย และ ตำบลป่าตันบริเวณถนนการาโอ เกะ ผ่านแม่น้ำปิงไปจนถึงแนวรั้วบ้านอาจารย์สมบุญ ก้นทะปา

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่แนวเขตคลองแม่ข่าบริเวณโรงพยาบาลตาเข็นตีปเตอร์ ถนนเชียงใหม่-ลำปาง ถึงคลองระบายน้ำโรงพยาบาลลานนา ถนนสุขเกษม

6. ชุมชนหมู่บ้านเทียมพร ตั้งอยู่ที่ ถนนป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแยกตัวมาจาก ชุมชนบ้านท่อ เดิมเป็นหมู่บ้านจัดสรรในชุมชนบ้านท่อ เป็นชุมชนชานเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 นายดา ถาโชยา นายสม สยาม พระครูสมพงษ์ ภาวิขำ นายสมาน ใจแปง และนายบุญช่วย สุขสงค์ ร่วมกันขอจัดตั้งเป็นชุมชนแยกจากชุมชนบ้านท่อ มีจำนวนครัวเรือน 521 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,898 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม แต่ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร (ยังไม่มีผลสำรวจอย่างเป็นทางการ) และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่สะพานระหว่างถนนแม่หยวก-บ้านท่อ ไปจนถึงคลองชลประทาน
ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่หอพักโอคอร์ทไปตามถนนแม่หยวก-บ้านท่อ จนถึงหมู่บ้านเมืองล้ง
ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่แนวเขตหมู่บ้านเมืองล้ง ไปตามคลองชลประทาน ไปถึงแนวเขตบ้านนายอุดรพันธ์ จันทรวโรจน์

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่หอพักโอคอร์ทไปตามคลองชลประทาน ไปถึงแนวเขตบ้านนายอุดรพันธ์ จันทรวโรจน์

7. **ชุมชนพัฒนาบ้านกู่เต้า** หรือชุมชนกู่เต้า ตั้งอยู่บริเวณวัดกู่เต้า ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเก่าแก่นับร้อยปี เริ่มจากการก่อสร้างวัดกู่เต้า หรือวัดเวฬุวนาราม ซึ่งเป็น บริเวณป่าไผ่เดิม โดยสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิของเจ้านายชาวพม่า ซึ่งเป็นผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ในสมัยที่ เชียงใหม่เป็นเมืองขึ้นของพม่า ลักษณะเจดีย์เป็นรูปน้ำเต้าคว่ำ หรือรูปเตงโมซ้อนกัน 5 ลูก จึงได้ชื่อว่า กู่เต้า ซึ่งหมายถึงน้ำเต้าหรือเตงโม ประชาชนเป็นคนพื้นเมืองและชาวพม่าบางส่วนแต่ถูกกลืนชาติ พันธุ์เป็นคนไทยเหนือแล้ว ชุมชนกู่เต้า ก่อตั้งเป็นชุมชนในเขตปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ เมื่อ ปี พ.ศ.2543 มีประธานชุมชนคนแรกคือ นายทองพูน ท้าวเป้ง และเมื่อปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน มี นายขยยุทธ จันทกุล เป็นประธานชุมชน มีจำนวนครัวเรือน 325 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,113 คน ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร (ยังไม่มี การสำรวจอย่างเป็นทางการ) และมี อาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ผ่านแนวบ้านพักอาจารย์มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่ไปตามถนนพัฒนาช้างเผือก ไปจนถึงโกดังกระเทียม

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ตามแนวถนนสนามกีฬาไปจนถึง อนุสาวรีย์ช้างเผือก

ทิศตะวันออก บริเวณตลอดแนวคลองแม่ข่า (คลองเงิน)

ทิศตะวันตก บริเวณตลอดแนวถนนช้างเผือกฝั่งตะวันออก จนถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่เรื่อยไปจนถึงตึกแถวติดสวนหย่อมอนุสาวรีย์ช้างเผือก

8. **ชุมชนเชียงใหม่** ตั้งอยู่ที่ ถนนราชกาสินัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนเมือง เก่าแก่ขนาดกลาง อยู่ในบริเวณคูเมือง ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่าเป็นสถานที่ตั้งเมืองเชียงใหม่หลังจาก เวียงกุมกามล่มสลายลง พ่อขุนเม็งรายปฐมกษัตริย์ของล้านนาได้ย้ายเมืองมาตั้งที่บริเวณวัดเชียงมั่น ชุมชนนี้ไม่มีรูปแบบการปกครองที่ชัดเจน อาศัยวัดเชียงมั่นเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคม สร้าง ความสามัคคีและความเข้มแข็งให้กับชุมชน ต่อมาปี พ.ศ. 2544 โดยการนำของนายสมพงษ์ ไชยดี ได้ จัดตั้งเป็นชุมชนเชียงใหม่ขึ้นกับเทศบาลนครเชียงใหม่และประธานคนปัจจุบัน คือนางรัชฎาพร บริจินดา ชุมชนเชียงมั่นมีจำนวนครัวเรือน 91 ครัวเรือน จำนวนประชากร 680 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคน ท้องถิ่นเดิมเนื่องจากเป็นชุมชนเก่าแก่ ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง มีอาชีพรับราชการ ค้าขาย ลูกจ้างเอกชน และธุรกิจส่วนตัว และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่บริเวณร้านอาหารเขยเชียงใหม่ไปตามถนนศรีภูมิเรื่อยไปจนถึงสี่ แยกช้างเผือก

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่บริเวณตลาดบุญอยู่ ถนนราชวิถีไปจนถึงสี่แยกโรงเรียนยุพราชและอนุสาวรีย์สามกษัตริย์

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่สี่แยกตลาดบุญอยู่ไปตามถนนมูลเมือง ซอย 9 เรื่อยไปจนถึง S.U.P คอร์ท จนถึงร้านอาหารเขยเชียงใหม่

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่สี่แยกโรงเรียนยุพราชด้านถนนพระปกเกล้าเรื่อยไปตามแนวถนนจนถึงสี่แยกช้างเผือก

9. ชุมชนบ้านป่าเป้า ตั้งอยู่ที่ ถนนมณีนพรัตน์ ม. 1 ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในอดีตเป็นป่าต้นเป้า จึงได้ชื่อชุมชนว่า ป่าเป้า ชุมชนนี้เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่มาหลายร้อยปี โดยเข้ามาเช่าพื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดป่าเป้าในการสร้างที่อยู่อาศัยตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จนถึงรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน โดยมีวัดป่าเป้าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในเรื่องศาสนา การเมือง กิจกรรมทางสังคม ต่อมาในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2544 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนขึ้นกับเทศบาลนครเชียงใหม่ ประธานชุมชนคนปัจจุบัน คือ นางสาวพรณี โททะยะ มีจำนวนครัวเรือน 135 ครัวเรือน จำนวนประชากร 563 คน ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตึกแถวที่เป็นร้านค้า มีอาชีพค้าขายต่าง ๆ และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่อยู่ช่อมรดกจักรยานยนต์ถนนมณีนพรัตน์ ไปจนถึงแนวตึกแถวหน้าหมู่บ้านอนุอารีเรื่อยไปจนถึงร้านขายยาหน้าโรงเรียนเทศบาลวัดเชียงยืน

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่บริเวณร้านหมูกระทะชุมแพไปตามถนนมณีนพรัตน์ไปจนถึงสามแยกน้ำพุถนนมณีนพรัตน์ข้างโรงเรียนเทศบาลวัดเชียงยืน

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่บริเวณร้านหมูกระทะชุมแพไปตามถนนอภัยธร ไปจนถึงอยู่ช่อมรดก จักรยานยนต์ถนนมณีนพรัตน์

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่สามแยกน้ำพุถนนมณีนพรัตน์ข้างโรงเรียนเทศบาลวัดเชียงยืน ไปตามถนนสนามกีฬาจนถึงสามแยกร้านขายยาหน้าโรงเรียนเทศบาลวัดเชียงยืน

10. ชุมชนลำช้าง ตั้งอยู่ที่บริเวณช่วงตัดกันของถนนศรีภูมิ ถนนราชวิถี ถนนมูลเมือง และถนนราชภาคลินัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนลำช้างตั้งชื่อตามวัดลำช้างที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับการสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยระหว่างปี พ.ศ. 1835 - 1839 พญามังรายได้เชิญพญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหงกษัตริย์เมืองสุโขทัย) พญางำ (พญางำเมืองกษัตริย์เมืองภูพานยาวหรือพะเยา) มาร่วมปรึกษาหารือในการสร้างเมือง โดยมีที่ประทับอยู่ที่เวียงเล็ก หรือเวียงเชียงมั่น ซึ่งทางด้านทิศตะวันออกของเวียงเชียงมั่นเป็นป่าไม่มีหนองน้ำใหญ่ใช้เป็นที่เลี้ยงและลำช้างราชพาหนะของทั้งสามพระองค์

และของข้าราชการ และเรียกชื่อว่าเวียงเชียงช้าง ต่อมาได้มีการสร้างวัดขึ้นที่ เวียงเชียงช้าง ตั้งชื่อว่า วัดลุ่มช้าง มีรูปปั้นช้างถูกล่ามไว้เป็นสัญลักษณ์ของวัด เมื่อมีวัดชุมชนจึงเกิดขึ้นตามมาและตั้งชื่อชุมชนตามชื่อวัด ว่า หมู่บ้านลุ่มช้าง ต่อมาปี พ.ศ. 2545 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนที่ 61 ของเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้นำชุมชนขณะนั้นคือ นายบุญขึ้น คำองค์ถิ่น และมีนางสาวจันทร์เม็ค สุวรรณราช ประธานชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนครัวเรือน 395 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,068 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และธุรกิจส่วนตัว และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่บริเวณสำนักงานสอาดของแขวงนครพิงค์ ถนนศรีภูมิ ไปจนถึงหน้าร้านอาหารลาบเปิด ถนนศรีภูมิ ซอย 2

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่บริเวณบึงน้ำเชลล์ ข้างตลาดสมเพชร ด้านถนนราชวิถี เรื่อยไปจนถึงหลังสี่แยกตลาดบุญอยู่

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่บริเวณสำนักงานสอาดของแขวงนครพิงค์ไปจนถึงบริเวณบึงน้ำเชลล์ ข้างตลาดสมเพชร ด้านถนนมูลเมือง

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่สี่แยกตลาดบุญอยู่ ถนนราชภาคนิย เรื่อยไปจนถึงวัดเชียงมั่น

11. ชุมชนศรีลานนา ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ถนนศรีลานนา ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นนาข้าวมีลำเหมืองโดยรอบเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขัง ต่อมาได้มีการสร้างเป็นหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งส่วนมาก เป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเข้าไปอาศัยอยู่ เป็นชุมชนที่ไม่มีวัด ไม่มีโรงเรียน ไม่มีป่าช้า ไม่มีที่สาธารณะของชุมชน หลังจากก่อตั้งได้ประมาณ 2 ปี คณะกรรมการชุมชนจำนวน 16 คน ได้ร่วมกันกู้เงิน คนละ 50,000 บาท ซื้อที่ดินบริเวณใกล้เคียงจำนวน 166 ตารางวา แบ่งขาย 120 ตารางวา โอนให้เทศบาลนครเชียงใหม่ 146 ตารางวา และโอนชุมชนให้ขึ้นอยู่กับเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่จึงได้จัดสรรงบประมาณจำนวน 1,000,000 บาท ให้เพื่อก่อสร้างสำนักงานของชุมชน เป็นอาคารตึก 2 ชั้น และสมาชิกในชุมชนร่วมสมทบทุน 130,000 บาท สร้างรั้วและอื่น ๆ และใช้สำนักงานเป็นที่พบปะ ประชุม จัดกิจกรรมของชุมชน สมาชิกของชุมชนมีความสามัคคี เข้มแข็ง มีการจัดกิจกรรมตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนร่วมกิจกรรมอย่างถ้วนนหน้า และยังมีความเข้มแข็งด้านการไม่ส่งเสริมให้มีสถานการพนัน สถานเริงรมย์ การจำหน่ายสุรา และยาเสพติดอีกด้วย ชุมชนมีจำนวนครัวเรือน 162 ครัวเรือน จำนวนประชากร 456 คน และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่ถนนโชตนา ซอย 12 ไปจนถึงแนวเขตหมู่บ้านศรีลานนา

ทศใต้ ดิดล้าเหมืองสาธารณะ ของชุมชนยาวไปจนถึงธนาคารแห่งชาติ ถนนโชตนา
ทศตะวันออก เริ่มตั้งแต่แนวเขตหมู่บ้านศรีลานนาใกล้กับคลองชลประทานด้านทิศ
เหนือของชุมชนไปจรดแนวเขตชุมชนทางด้านทิศใต้

ทศตะวันตก เริ่มจากแนวเขตล้าเหมืองสาธารณะติดกับธนาคารแห่งชาติ ไปจนถึงถนน
โชตนา ซอย 12

12. ชุมชนป่าแพ่ง-วังสิงห์คำ ตั้งอยู่ที่แนวแม่น้ำปิง และถนนวังสิงห์คำ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มี
โบราณสถาน และมีวัดป่าแพ่ง เป็นโบราณสถานที่สำคัญในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2544 เทศบาลนคร
เชียงใหม่ได้ขยายเขตการปกครองไปครอบคลุมชุมชนนี้ ซึ่งมีจำนวนครัวเรือน 898 ครัวเรือน จำนวน
ประชากร 3,001 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม มีอาชีพ ค้าขาย รับจ้าง และรับราชการ
แต่ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มากพอสมควร (ยังไม่มีการสำรวจอย่างเป็นทางการ) และมี
อาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่แนวเขตร้านเทนคาราโอเกะไปตามถนนหมู่บ้านอัมบุญ ไปจนถึง
โกดังเซ็นทรัล

ทศใต้ เริ่มตั้งแต่เจดีย์ขาวช้างเทศบาลนครเชียงใหม่เรื่อยไปตามถนนวิชยานนท์ไป
จนถึงวัดชัยศรีภูมิ

ทิศตะวันออก เริ่มจากแนวเขตร้านเทนคาราโอเกะไปตามแม่น้ำปิงและถนนวังสิงห์คำ
ไปจนถึงเจดีย์ขาวช้างเทศบาลนครเชียงใหม่

ทิศตะวันตก เริ่มจากโกดังเซ็นทรัลไปตามถนนอัยยุทธตามแนวคลองแม่ข่าไปจนถึง
วัดชัยศรีภูมิ

13. ชุมชนเชียงยืน ตั้งอยู่ที่ ถนนสนามกีฬา ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัด
เชียงยืนเป็นที่พึ่งพิงยึดเหนี่ยวจิตใจ เพราะแต่โบราณมาเจ้าผู้ครองนครที่จะเข้ามาเมืองเชียงใหม่ต้องมา
กราบพระสัพพัญญูเจ้า พระประธานวัดเชียงยืนก่อนเพื่อเป็นเดชและมงคลแก่บ้านเมืองและตัวเอง
ก่อนหน้านี้ได้มีการริเริ่มจัดตั้งเป็นชุมชนอยู่หลายครั้งแต่ไม่เป็นผลเพราะไม่ได้รับความร่วมมือจาก
ชาวบ้าน จนกระทั่งปี 2545 ได้ให้บัณฑิตอาสาเข้ามาเพื่อพัฒนาและทำความคุ้นเคยกับชาวบ้าน และ
เริ่มการก่อตั้งเป็นชุมชนเชียงยืนได้จนบัดนี้ ชุมชนเชียงยืนมีจำนวนครัวเรือน 521 ครัวเรือน จำนวน
ประชากร 1,835 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิม แต่ปัจจุบันมีชาวต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มาก
พอสมควร (ยังไม่มีการสำรวจอย่างเป็นทางการ) และมีเขตพื้นที่ ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่บริเวณคิวรถช้างเผือก ถนนสนามกีฬาไปตามถนนสนามกีฬาไปจนถึงสนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่สี่แยกน้ำพุถนนมณีนพรัตน์ไปจนถึงสามแยกวัดเชิงยี่น

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่สามแยกวัดเชิงยี่นไปตามถนนสนามกีฬา จนถึงหน้าสนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่บริเวณคิวรถช้างเผือก ถนนสนามกีฬาไปจนถึงสี่แยกน้ำพุตรงกันข้ามตลาดช้างเผือก

14. ชุมชนหมู่บ้านอนุอารี ตั้งอยู่ที่ถนนสนามกีฬา ซอย 1 ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนหมู่บ้านอนุอารี เป็นชุมชนขนาดกลาง แต่เดิมพื้นที่เป็นท้องนาและแอ่งน้ำขนาดใหญ่ มีหนองน้ำอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดน้ำท่วมทุกปี ต่อมาเจ้าของหมู่บ้านได้ทำการถมดินและจัดสรรให้เป็นหมู่บ้านขึ้นให้ชื่อว่าหมู่บ้านอนุอารี ต่อมาได้จัดตั้งขึ้นเป็นชุมชนขึ้นกับเทศบาลนครเชียงใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2545 และภายในชุมชนได้มีการก่อสร้างและหอพักเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกของชุมชนเกือบครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ปัจจุบันมีนายสมาน สุรวาลย์ เป็นผู้นำชุมชน ชุมชนอนุอารีมีจำนวนครัวเรือน 106 ครัวเรือน จำนวนประชากร 545 คน และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่คลองร่องกระแจะไปจนถึงคลองบ่าบ้นน้ำเสียวแม่ข้า

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่ร้านอาหารหมูจุ่มไปจนถึงอุโมงค์มรดสุริยา ถนนสนามกีฬา

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่คลองบ่าบ้นน้ำเสียวแม่ข้า เลียบคลองแม่ข้า ไปจนถึงร้านอาหารหมูจุ่ม

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่คลองร่องกระแจะไปจนถึงอุโมงค์มรดสุริยาติดแนวเขตชุมชนเชิงยี่น

15. ชุมชนช่วงสิงห์พัฒนา ตั้งอยู่ที่ ถนนเวสาลี ซอย 5 ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ แต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นทุ่งนา มีบ้านเรือนไม่มากนัก เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีการสร้างถนนซูเปอร์ไฮเวย์สายเชียงใหม่ – ลำปาง ทำให้ประชากรย้ายมาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น และถนนภายในชุมชนยังเป็นทางลัดเข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้มีรถสัญจรไปมาอยู่ตลอดเวลา ในเดือนมิถุนายน 2545 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนขึ้นกับเทศบาลนครเชียงใหม่ ต่อมาทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้สร้างถนนใหม่ภายในชุมชน ทำให้บ้านเรือนดั้งเดิมมีสภาพพื้นที่ต่ำกว่าถนนที่สร้างขึ้น

ใหม่ จึงทำให้พื้นที่บริเวณชุมชนเกิดน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน ชุมชนช่วงสิงห์พัฒนามีจำนวนครัวเรือน 526 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,792 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และค้าขาย มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่ตลาดศตบริบูรณ์ ไปตามถนนโชตนา ซอย 5 ไปจนถึง
ลำเหมืองแม่ข่า

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่ซอยหลังวัดช่วงสิงห์ ไปตามถนนเชียงใหม่ – ลำปาง
ผ่านสี่แยกช่วงสิงห์ไปจนถึงถนนซอยทุ่งพัฒนา

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่ถนนซอยทุ่งพัฒนาไปตามลำคลองแม่ข่า ไปจนถึง
โรงโม่น้ำแข็ง ถนนโชตนา

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่ถนนซอยหลังวัดช่วงสิงห์ ไปตามคลองชลประทาน
จนถึงหลังสุสานจีน

16. ชุมชนวัดชมพูช้างม้อย ตั้งอยู่ในวัดชมพู เลขที่ 39 ถนนช้างม้อยเก่า ตำบลช้างม้อย อำเภอเมือง จ.เชียงใหม่ ชุมชนวัดชมพูช้างม้อย เป็นที่ตั้งของวัดโบราณที่สำคัญ 3 วัด ได้แก่ วัดชัยศรีภูมิ ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช วัดหนองคำสร้างเมื่อ พ.ศ. 2380 และวัดชมพูสร้างมาประมาณ 600 ปี อดีตเป็นชุมชนแหล่งดีเหล็ก ทำมิด ขวานและขมมจีน และชุมชนนี้ประกอบด้วยชุมชนย่อย 4 แห่งคือ ชุมชนย่อยหนองลุ่ม ชุมชนย่อยวัดหนองคำ ชุมชนย่อยฝั่งตะวันออกติดคลองแม่ข่า และชุมชนย่อยวัดชมพู ในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งเป็นชุมชนขึ้นกับเทศบาลนครเชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือน 309 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,080 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองเดิม มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และ ประกอบธุรกิจส่วนตัว และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่วัดชัยศรีภูมิไปตามถนนวิชยานนท์ไปจนถึงสี่แยกถนน
วิชยานนท์

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่สี่แยกน้ำพุ ถนนช้างม้อย ไปตามถนนช้างม้อยเรื่อยไป
จนถึงสี่แยกศรีนครพิงค์

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่สี่แยกถนนวิชยานนท์ไปตามถนนราชวงศ์ ไป
จนถึงสี่แยกศรีนครพิงค์

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่วัดชัยศรีภูมิไปตามถนนชัยภูมิ ไปจนถึงสี่แยกน้ำพุ
ถนนช้างม้อย

17. ชุมชนวัดเซตวัน ตั้งอยู่ที่ระหว่างถนนช้างม้อย กับถนนท่าแพ เป็นชุมชนเมืองขนาดกลาง ในอดีตชาวบ้านในชุมชนอื่นเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า “ชุมชนบ้านเม็งช้างม้อย” เพราะเป็นที่อยู่อาศัยของ ชาวเม็ง (มอญ) ในปัจจุบันมีลูกหลานที่สืบเชื้อสายชาวเม็งอยู่เป็นจำนวนมาก และมีผู้คนอพยพมาอาศัย อยู่ในชุมชนเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รองลงมาคืออาชีพรับ ราชการและรับจ้างตามลำดับ ภายในชุมชนมีวัดเก่าแก่และสำคัญซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและ เจดีย์ ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนในชุมชน คือ “วัดเซตวัน” และ “วัดอุทรายคำ” ซึ่งวัดอุ ทรายคำนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหยกองค์ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ ในปี พ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งเป็น ชุมชนรวมเข้าอยู่กับเทศบาลนครเชียงใหม่ มีจำนวนครัวเรือน 197 ครัวเรือน และมีจำนวนประชากร 585 คน มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่สี่แยกน้ำพุถนนช้างม้อย ไปตามถนนช้างม้อยเรื่อยไป จนถึงหน้าวัดหนองคำ

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่แยกประตูท่าแพ ถนนท่าแพ ไปจนถึงถนนท่าแพ ซอย 2
ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่ถนนท่าแพ ซอย 2 ด้านซ้ายมือหน้าวิระคอร์ท ไป จนถึงทางแยกหน้าวัดหนองคำ

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่สี่แยกน้ำพุ ถนนช้างม้อย ไปตามถนนชัยภูมิเรื่อยไป จนถึงแยกประตูท่าแพ ถนนท่าแพ

18. ชุมชนบ้านปิง ตั้งอยู่ที่ถนนราชวิถี ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชน เก่าแก่ ตั้งอยู่ภายในเขตบริเวณเมืองเก่าถึงประตูท่าแพ ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาสนสถานเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัดอยู่ในชุมชนถึง 7 วัดคือ วัดบ้านปิง วัดอุโมงค์ วัดดวงดี วัดสำเภา วัดหมื่นล้าน วัดดอกคำและ วัดดอกเอื้อง อาชีพของชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและให้บริการ อาชีพรับจ้างและรับ ราชการตามลำดับ ในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะใน ระยะ 5 ปีหลัง มีการสร้างอาคารขนาดใหญ่ เช่น เกสท์เฮาส์ และอพาร์ทเมนต์จำนวนมาก ปัจจุบันมี จำนวนอาคารมากกว่า 10 หลัง รวมทั้งมีการขยายตัวของห้องเช่าทำธุรกิจต่างๆ จำนวนมาก ทำให้มี ของเสียเพิ่มขึ้นมากทั้งขยะและน้ำเสียจนเกินกว่าที่ทางระบายน้ำเดิมจะรองรับได้ ในปี พ.ศ. 2547 ได้มี การจัดตั้งเป็นชุมชนตามการขยายการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ ชุมชนบ้านปิง มีจำนวน ครัวเรือน 319 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,057 คน และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ เริ่มตั้งแต่สี่แยกน้ำพุ ถนนราชวิถี ไปจนถึงศาลแขวงจังหวัด เชียงใหม่หลังเก่า

ทิศใต้ เริ่มตั้งแต่สี่แยกโรงแรมมนตรีไปตามถนนราชดำเนิน ไปจนถึงสี่แยก
กลางเวียง

ทิศตะวันออก เริ่มตั้งแต่โรงแรมมนตรี ไปตามถนนมูลเมือง ไปจนถึงสี่
แยกน้ำพุ ถนนราชวิถี

ทิศตะวันตก เริ่มตั้งแต่สี่แยกกลางเวียง ไปตามถนนพระปกเกล้า ไป
จนถึงศาลแขวงจังหวัดเชียงใหม่หลังเก่า

19. ชุมชนหลังกอก ตั้งอยู่ที่ บริเวณจุดตัดระหว่างถนนเชียงใหม่ – ลำปาง กับถนนโชตนา เป็นชุมชนเกิดใหม่ หลังจากวิทยาลัยครูเชียงใหม่มีการขยายตัวมีจำนวนนักศึกษามากขึ้นทำให้ผู้คนอพยพมาตั้งถิ่นฐานและค้าขายมากขึ้น ชื่อ “หลังกอก” มาจากคำว่า ตรอกหรือซอย ที่เป็นตลิ่งทางเดินลงมาทุ่งนาของชาวบ้าน ซึ่งใช้สัญจรเป็นประจำ ทำให้เกิดเป็นทางเดินขนาดใหญ่ที่เป็นทางลาดชันต่อมาได้พัฒนากลายเป็นตรอกทางเดินของชาวบ้าน ในปัจจุบันทางดังกล่าวได้พัฒนาเป็นถนนชื่อถนนหลังกอก และได้นำมาตั้งเป็นชื่อชุมชนหลังกอก และจัดตั้งเป็นชุมชนของเทศบาลนครเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2553 ในปีที่ทำการศึกษาพบว่า เทศบาลนครเชียงใหม่ยังไม่ได้สำรวจจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรอย่างเป็นทางการ แต่มีการกำหนดอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดถนนเชียงใหม่ – ลำปาง
ทิศใต้	ติดถนนพัฒนาช้างเผือก และลำห้วยหลังกอก
ทิศตะวันออก	ติดคลองแม่ข่า
ทิศตะวันตก	ติดถนนโชตนา

20. ชุมชนเอื้ออาทรป่าตัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือสุดของเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ บริเวณติดริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เป็นชุมชนตั้งขึ้นใหม่ โดยแท้จริงแล้วเป็นบริเวณที่สร้างที่อยู่อาศัยในโครงการเอื้ออาทรของการเคหะแห่งชาติ ลักษณะทางการภาพเป็นตึกสูง 5 ชั้น จำนวน 31 ตึก มีรั้วกั้นอาณาเขตแน่นอน มีทางออกเพียงทางเดียว มีประชาชนเริ่มเข้ามาอาศัยประมาณเดือนมกราคม 2552 ประชากรมีความหลากหลายสูง ทั้งศาสนา วัฒนธรรมและพื้นเพดั้งเดิม หรือการศึกษา มีความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมันเนื่องจากไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แนวความคิด ทักษะ วิสัยทัศน์ ล้วนแตกต่าง จึงต้องใช้ความพยายาม ความอดทนสูงในการรวมตัวให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนเอื้ออาทรป่าตันได้รับการจัดตั้งเป็นชุมชนครั้งแรกเมื่อ

วันที่ 30 ธันวาคม 2553 มีประธานชุมชนคนแรกคือ นายสมโภชน์ ขาวหิรัญ ชุมชนนี้ยังไม่ได้มีการสำรวจจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรอย่างเป็นทางการ แต่มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขต อำเภอแมริม
 ทิศใต้ ติดบ้านพักของเขตหมู่บ้านเทียมพร
 ทิศตะวันออก ติดถนนป่าตัน และริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง
 ทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ว่างเปล่า และติดกับหมู่บ้านสุจิตบางสวน

การลงศึกษาพื้นที่ในแขวงนครพิงค์ ในการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2554 พบว่าแขวงนครพิงค์มีชุมชน 20 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกู่เต้า (คุณยงยุทธ จันทกุล) ชุมชนเชียงฮื่น (คุณยุพา เตียนชนา) ชุมชนป่าเป้า (คุณพรณี โพธิ์ทะยะ) ชุมชนฮุ่นฮารี (คุณสมาน สุลาวัลย์) ชุมชนลุ่มช้าง (คุณจันทิเพ็ญ สุวรรณราช) ชุมชนเชียงม้น (คุณรัชฎาภรณ์ พรจินดา) ชุมชนชมพู (คุณทองเอก ปินตาแก้ว) ชุมชนบ้านปิง (คุณศิลารมย์ จันทะปราชญ์) ชุมชนเซตวัน (คุณบุญหยาง โยธามศ) ชุมชนป่าแพ่ง (คุณสกลธร จันทรศรีมา) ชุมชนศรีมลล (คุณกรเดช ธรรมสิทธิ์) ชุมชนป่าตัน (คุณอำนาจ กรูณา) ชุมชนเอื้ออาทร (คุณสมโภช) ชุมชนเทียมพร (คุณบุญเลิศ บุญมาลัย) ชุมชนเมืองลั้ง (คุณณรงค์ เจริญสุข) ชุมชนแม่หยวก (คุณอาทิตย์ แดงสวัสดิ์) ชุมชนช่วงสิงห์ (คุณหมั่ง จินดามณี) ชุมชนศรีลานนา (คุณสุนทร วีระประพันธ์) ชุมชนหลิ่งกอก (คุณรัตน์ ปาละพงศ์) ชุมชนบ้านท้อ (คุณสมศักดิ์ จันทะพร) พบว่าชุมชนมีความต้องการในเรื่องต่อไปนี้

ปัญหาทางการศึกษา

1. โรงเรียนเทศบาลมีนักเรียนที่เป็นคนต่างด้าวประมาณ 80% ของจำนวนทั้งหมด ควรมีสั่งเสริมความรู้ด้านภาษาไทยใหญ่ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน
2. เยาวชนบางกลุ่มในชุมชน ที่ฐานะทางบ้านไม่ดีได้แค่เรียนแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้เรียนต่อ จะมีปัญหาด้านความมั่นคงในชีวิต และอาจหันไปประกอบอาชีพที่ไม่ดี ภาครัฐบาลควรให้การสนับสนุนให้เรียนต่อจนจบชั้นปริญญาตรี
3. ผู้สูงอายุมีจำนวนมาก รวมถึงว่างงานและไม่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงชีพตนเองได้ จึงควรหากิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มรายได้และดูแลตนเอง
4. จัดทำโครงการศึกษาวันเสาร์ – อาทิตย์ ลดความเลื่อมและสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วยการให้การศึกษา ได้แก่ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ แก่เด็กในชุมชน วันละ 1-2 ชั่วโมง

5. ควรร่วมกันศึกษารูปแบบของชุมชน กฎระเบียบ เรียนรู้ร่วมกัน และอยู่ด้วยกันอย่างประนีประนอม

ปัญหาคนต่างด้าว

1. ปัญหาคนต่างด้าว (เช่น ไทยใหญ่ มูเซอ ลาหู่) ที่มาเช่าอยู่ในพื้นที่ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้แก่ ปัญหายาเสพติด ลักขโมย ทะเลาะวิวาท ปัญหาลักขโมย เช่น ขโมยของของคนในชุมชน ผ่าท่อ / ถังแก๊ส / จักรยาน ฯลฯ และปัญหาด้านอุบัติเหตุ (มอเตอร์ไซด์) สร้างปัญหาด้านจราจร เนื่องจากไม่รู้กฎจราจรจึงทำให้เกิดอุบัติเหตุ
เคยแก้ไขด้วยวิธีการที่ทำให้ฝ่ายกฎหมายเข้ามาแก้ไข แต่ไม่ได้ผล ชาวไทยใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์จะประพฤติตัวดี แต่กลุ่มที่มีปัญหาได้แก่กลุ่มที่นับถือผี จึงควรมีการสร้างการเข้าใจ และสอดคล้องดูแลอย่างใกล้ชิด
2. การเช่าห้องอยู่อย่างแออัด เช่น 1 ห้อง อยู่กัน 20 คน ต่อ 1 ห้องน้ำ ก่อให้เกิดสิ่งปฏิกูล (อุจจาระ / ปัสสาวะ) รั่วรดตามที่สาธารณะ)
3. ปัญหาด้านโรคติดต่อต่าง ๆ เช่น โรคเท้าช้าง โปลิโอ วัณโรคซึ่งมาพร้อมกับชนเผ่าเหล่านี้ ทางชุมชนเคยให้การช่วยเหลือแต่ไทยใหญ่ไม่ยอมร่วมมือ ทำให้เกิดภาวะเสี่ยงจากการติดโรคในชุมชน จึงควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยความร่วมมือของชาวไทยใหญ่
4. ปัญหาด้านค่าประเพณี (ตั้งแต่เวลา 08.00-17.00) ขาดความสนใจจากตำรวจ เมื่อเกิดปัญหาแจ้งความแล้วไม่ค่อยมาตรวจสอบ การค้าประเพณี เดิมเป็นคนเมือง ปัจจุบันไทยใหญ่หันมายึดอาชีพนี้กันมาก ส่วนผู้ให้บริการเป็นคนทั่วไป ผู้ให้บริการเป็นไทยใหญ่และชาวเขา (ลีซอ) และเจ้าหน้าที่ละเลยการกระทำหน้าที่ (ส่วย) ส่งผลให้เกิดโรคติดต่อ ได้แก่ โรคเอดส์ (กลายเป็นภาระของคนในชุมชน) การทะเลาะวิวาทของผู้ให้บริการ สร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีให้แก่ชุมชน ฯลฯ

ปัญหาจากคนในชุมชนเอง ได้แก่

1. ปัญหาเรื่องร้านเกมส์ ซึ่งมีเกือบทุกซอย มอมเมาเยาวชน เช่น นักเรียนโรงเรียนเทพดินทร์เล็กเรียนแล้วรีบมาเล่นเกม / ร้านเหล้า บริเวณ ม.ราชภัฏเชียงใหม่ (1 ตารางกิโลเมตร)
2. ปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาทของนักเรียนในเครื่องแบบ / นักศึกษาหญิงที่ดื่มสุรา (ในเครื่องแบบ) เสียงดังจนถึงตี 2-3

3. ปัญหาการจราจรหน้าหอพัก ไม่มีที่จอดรถต้องนำรถออกมาจอดในที่สาธารณะ (เจ้าของหอพักต่อเติมที่จอดรถเป็นห้องเช่าเพื่อให้เช่า ละเลยความรับผิดชอบต่อชุมชน)

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

1. คลองร่องกระแจะมีน้ำเน่าเสียและมีขยะมาก และมีน้ำท่วมทุกปีหรือทุกครั้งที่ฝนตกหนัก
นอกจากนี้โรงน้ำแข็งของเอกชน ก่อให้เกิดมลภาวะด้านเสียง ปล่อน้ำเสียลงแหล่งน้ำสาธารณะ (คลองร่องกระแจะ) จึงควรมีที่ดัักขยะในคลองร่องกระแจะ
2. ปัญหาควันจากร้านอาหารที่มีการ ปิ้งย่าง จึงควรให้ความรู้เรื่องการจัดการควัน และการป้องกันตนเอง

ปัญหาด้านวัฒนธรรม ประเพณี

1. ในชุมชนไม่มีการสานต่อวัฒนธรรมพื้นเมือง ชาวชนไม่ให้ความสนใจ แต่สนใจเรียนพิเศษมากกว่า เคยใช้งบ SML สนับสนุนการสืบสานกลองตึงโนง (นายถา สุจริตธรรม มีชื่อเสียงมาก) ให้แก่เยาวชนแต่ไม่ได้รับความร่วมมือ (แม่เรือน้อยใจยา ครูสอนฟ้อน) มีแต่พ่อครู แม่ครูเท่านั้นที่สืบสานวัฒนธรรม (เช่น บวชลูกแก้วเมือง ลิก พิธีไม่ยิ่งใหญ่แต่ไม่ได้รับความสนใจเท่า ปอยส่างลอง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทใหญ่ (ปลายเดือนมีนาคมของทุกปี) การเลื่อมล้ำของวัฒนธรรม และวัฒนธรรมถูกกลืนเนื่องจากคนที่เป็นหัวหน้าให้ความสำคัญของประเพณีไทใหญ่มากกว่าประเพณีไทยดั้งเดิม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้าใจผิดว่าเป็นประเพณีท้องถิ่น)
2. เด็กวัยรุ่นไม่สนใจศาสนา คนที่ไปวัดส่วนมากจะเป็นคนสูงอายุ คนวัยกลางคน ส่วนวัยรุ่นหรือเด็กที่พบจะว่าไปวัดจะเป็นคนต่างด้าว วัยรุ่นท้องถิ่นไม่ค่อยเข้าวัด จึงควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมเพื่อเป็นการขัดเกลา เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม
3. ด้านศิลปวัฒนธรรมจะต้องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ เจดีย์วัด อนุสาวรีย์ ให้ความดูแลทำนุบำรุงโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ฯลฯ

ภาพที่ 2.4 ภาพการลงพื้นที่เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชน

จากการศึกษาพื้นที่ข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยและชุมชนเห็นว่าการพัฒนาทางการศึกษาจะตอบสนองความต้องการของชุมชน และจะนำไปสู่ความมั่นคงในชีวิตและในสังคม ดังคำพังเพยที่ว่า "มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน" เพราะวิชาความรู้ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่เราสามารถแสวงหาและพัฒนาตนเองได้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาจะเป็นหนทางแห่งการพัฒนาชีวิตและสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน เพราะหากชุมชนและสังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในทุกด้านก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองซึ่งโดยทั่วไปจะสร้างให้คนมีศักยภาพ ดังนี้

1. การเข้าถึงความรู้ ข่าวสารข้อมูล ติดตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคม และการได้รับโอกาสที่ดีต่าง ๆ
2. เป็นคนช่างสังเกต มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างมุมมองที่หลากหลายจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ทั้งการคิดแบบวิเคราะห์และสังเคราะห์ แยกแยะเหตุผล ข้อดี ข้อเสีย จากปัญหาและอุปสรรค
3. สนใจใฝ่รู้ จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ โดยวิธีการอ่าน เช่น อ่านหนังสือ การฟังข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมปฏิบัติจริง การทดลองทำจริง
4. เข้ารับการอบรมความรู้ การฝึกอาชีพ ฝึกฝนทักษะหรือประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการทำงาน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเพิ่มพูนความรู้พัฒนาตนเอง
5. ไม่หยุดแสวงหาความรู้เพียงในตำรา เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (learning by doing) ทำให้รู้และเข้าใจอย่างแท้จริง เพราะเชื่อว่าประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติเป็นการเก็บเกี่ยวและสร้างความรู้อย่างหนึ่ง

ตาราง 2.10 ข้อมูลบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับแขวงนครพิงค์

 สถานประกอบการและสถานบริการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

จากการสำรวจสถานประกอบการในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ สามารถแสดง
จำนวนสถานประกอบการโดยแยกตามแขวง ๔ แขวง
ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงจำนวนสถานประกอบการด้านการพาณิชย์และสถานบริการในเขต
เทศบาลนครเชียงใหม่ ปีงบประมาณ ๒๕๕๕

รายการ	แขวง				ยอดรวม
	นครพิงค์	กาวิละ	เม็กราย	ศรีวิชัย	
โรงพยาบาล	4	4	5	4	17
สถานพยาบาล และคลินิก	60	32	89	134	315
ธนาคาร	31	12	30	30	103
อาคารชุด	9	17	7	17	50
โรงแรม	44	29	84	58	215
หอพัก	282	167	163	419	1,031
ศูนย์การค้า	3	1	6	4	14
ตลาด	11	4	2	5	22
ร้านอาหาร	129	69	101	199	498
ปั้มน้ำมัน	6	8	7	6	27
สุสาน/ป่าช้า	5	4	3	2	14
รวม	584	347	497	878	2,306

ที่มา : ส่วนพัฒนารายได้ สำนักการคลัง สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่

โรงงานอุตสาหกรรม

ในปี ๒๕๕๕ เทศบาลนครเชียงใหม่ มีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดจำนวน ๒๒๖ แห่ง

ตารางแสดงจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม แยกตามแขวง

แขวง	จำนวนโรงงาน อุตสาหกรรม (แห่ง)
นครพิงค์	60
กาวีละ	81
เม็่งราย	47
ศรีวิชัย	38
รวม	226

ที่มา : ส่วนพัฒนารายได้ สำนักการคลัง สำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่

ตาราง 2.11 ตารางแสดงช่วงเวลาการจัดประเพณีเทศกาลและงานบุญต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่

ตารางแสดงช่วงเวลาการจัดประเพณีเทศกาลและงานบุญต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีของชาวเชียงใหม่ ได้สร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาพบเห็น นักท่องเที่ยว และผู้มาเยือนเป็นอย่างมาก ประเพณีต่างๆ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสบรรยากาศของเมืองเชียงใหม่ และมีความปรารถนาที่จะเข้าร่วมประเพณีเทศกาลและงานบุญต่างๆ โดยในแต่ละเดือนมีประเพณีงานบุญที่สำคัญต่างๆ ดังนี้

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีสำคัญของชาวเหนือ หรือชาวล้านนาอันสืบเนื่องมาจากอดีตกาลที่จะยึดถือเป็นช่วงเปลี่ยนศักราชใหม่ และมีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความกตัญญู คนเมืองจึงเรียกประเพณีนี้ว่า “ป๋าเวณีปี๋ใหม่” หรือถือเป็นปีใหม่สำหรับคนเมือง

หรือ “ปีใหม่เมือง” โดยจะมีการจัดงานประเพณีระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายน ของทุกปี
ประเพณีเข้าอินทิล

อินทิล เป็นชื่อเรียกเสาหลักเมืองเชียงใหม่ ทุกปีชาวเชียงใหม่จะทำพิธีบูชาเสาอินทิลหรือเสาหลักเมืองที่ชาวเชียงใหม่เรียกว่า “การใส่ขันดอก” มักจะจัดกันในช่วงเริ่มต้นของฤดูกาลเพาะปลูก เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านที่กำลังจะทำการเพาะปลูก และเป็น การบูชาเสาหลักเมืองเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข วันที่จัดงานประมาณปลายเดือนพฤษภาคม อย่างเข้าเดือนมิถุนายน โดยวันแรก ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ เรียกว่า “วันเข้าอินทิล” และวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๙ เรียกว่า “วันออกอินทิล”

ประเพณีเดือนยี่เป็งเชียงใหม่

ประเพณีการลอยกระทงทางภาคเหนือเรียกว่า “ประเพณียี่เป็ง” เป็นงานประเพณีที่สำคัญในเดือนสิบสองหรือตรงกับวันเพ็ญเดือนยี่ ขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ โดยจะมีการปล่อยโคมลอย เพื่อเป็นการบูชาพระธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ มีการจุดดอกไม้ไฟ ประทัดกระทง ขบวนแห่ นางนพมาศ

งานมหรหรรรมไม้ดอกไม้ประดับ

งานมหรหรรรมไม้ดอกไม้ประดับจัดขึ้นเดือนกุมภาพันธ์ ในงานจัดให้มีการประกวดสวนหย่อมพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับ ภาคเช้าของงานจะจัดให้มีขบวนรถบุปผชาติ และนางงามบุปผชาติ แห่จากบริเวณหน้าสถานีรถไฟ ผ่านสะพานนวรัฐไปสู่สวนสาธารณะหนองบวกหาด

© Copyrights. All rights reserved. © สงวนลิขสิทธิ์

เทศบาลนครเชียงใหม่

5. อัตลักษณ์

อัตลักษณ์ เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นตัวตน ความเป็นชาติพันธุ์เฉพาะ ของตน ซึ่งก่อให้เกิดความมั่นใจ ความภาคภูมิใจในตนเองหรือในคุณค่าแห่งตน และอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ของคนในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสม กับความต้องการและความคาดหวัง ก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชน(เสกสรรค์ สรรพพิสุทธ์, 2546)โดยอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายลักษณะที่ประกอบกันขึ้นมา เป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่

สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการ ซึ่งในกระบวนการนี้อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา เนื่องจาก กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัว ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลง อัตลักษณ์ใหม่จึงถูก สร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิต อัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้กาลเวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป (ฉลาดชาวย รมิตานนท์, 2542) ในแวดวงวัฒนธรรมศึกษาจะพบมโนทัศน์เรื่อง อัตลักษณ์ (identity) ถูกกล่าวถึงควบคู่ไปกับมโนทัศน์เรื่องอำนาจ การนิยามความหมาย หรือการสร้างภาพตัวแทน (representation) ทำให้ความหมายของ identity เปลี่ยนจาก “เอกลักษณ์” ซึ่งหมายถึง “คุณสมบัติของ คนหรือสิ่งหนึ่ง ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น” มาสู่คำว่า อัตลักษณ์ในปัจจุบัน ซึ่งสัมพันธ์กับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความรวดเร็ว หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น อัตลักษณ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual Identity) และ อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ซึ่งที่จริงแล้วอัตลักษณ์ร่วมก่อให้เกิดความสงบอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนและไม่สามารถแยกออกจากการกระทำหรือละทิ้งสถานภาพของปัจเจกในกลุ่ม ได้กลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันนี้จะต้องมีประเพณีบางอย่างซึ่งเรียกได้ว่าเป็นของกลุ่มตัวเอง โดยที่สมาชิกของกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักสมาชิกอื่นๆทั้งหมด แต่เขาจะต้องรู้ว่าประเพณีอย่างนั้นๆเป็น ประเพณีกลุ่มเรา ประเพณีเฉพาะของกลุ่มมีเอกลักษณ์ของตัวเองแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ได้เสนอว่า อัตลักษณ์เป็นการเชื่อมต่อระหว่าง ความเป็น ปัจเจกกับโครงสร้างสังคม (social aspect) สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ในมิตินี้อัตลักษณ์จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) ด้วย เพราะเป็นการแสดงออกซึ่ง ความสัมพันธ์ต่างๆดังกล่าวกระทำผ่านสัญลักษณ์หลากหลายแบบ ในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็เกี่ยวข้องกับมิติ “ ภายใน ” ของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด เพราะ มนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมาย เกี่ยวกับตนเองในส่วนที่สัมพันธ์กับโลก identity และ subject จึงซ้อนทับกันอยู่จึงมีการแบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) การก่อรูปและการปรากฏตัวของ อัตลักษณ์มีเนื้อหาจากจิตสำนึกส่วนตัวและ จิตสำนึกร่วมในระดับสังคม ที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่า ตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่น และสังคมอื่นอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออก ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าว โดยสามารถแสดงผ่านสื่อสัญลักษณ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลครอบงำภายในสังคมนั้นๆ เช่น ภาษา ศาสนา เครื่องแต่งกาย และการบริโภค ทำให้อัตลักษณ์กลายเป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนไปตาม บริบทอย่างไม่รู้จบ และเป็นคุณสมบัติที่สร้างขึ้นตามสถานการณ์เฉพาะหน้า

กระบวนการได้มา หรือสร้างอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ถูกสร้างและถูกก่อตัวขึ้นมา โดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล ซึ่งใน บุคคล หนึ่งๆ ก็จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลนั้นยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่ง ในขณะ เวลานั้น ก็หมายถึงบุคคลนั้นได้ทำการกำหนดตำแหน่งของตนเอง และกำหนดตำแหน่ง ในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างและความหลากหลายหลายในการ สร้างอัตลักษณ์ โดยที่ ตัวเราก็มมีส่วนร่วมในการก่อตัวของอัตลักษณ์ของตัวเองด้วยเช่นกัน ซึ่งการ นิยาม การสร้างและการ ผลิตซ้ำของอัตลักษณ์อาจทำได้ 2 วิธีได้แก่

1. การนิยามอัตลักษณ์ในทางบวก (positive identification) เป็นการนิยามอัตลักษณ์หรือ ให้ความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และสังคมวัฒนธรรมของตนเองหรือคนภายใน สังคม โดยเฉพาะปัญญาชน สื่อมวลชนและหน่วยงานรัฐ

2. การนิยามอัตลักษณ์ในทางลบ (negative identification) เป็นการนิยามหรือเป็นการสร้าง อัตลักษณ์โดยคนอื่นหรือกลุ่มอื่น ซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชน ทั้งที่เป็นศัตรูและพันธมิตร อัตลักษณ์ในแง่ นี้เป็นการพิจารณาจากมุมมองคนภายนอก อัตลักษณ์ในแง่นี้เป็นการพิจารณาจาก มุมมองคนภายนอก อัตลักษณ์ที่ได้มา จึงออกมาในแง่ลบเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น กระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์ (process of identity construction) จึงเป็น ความพยายามของผู้คนในสังคมที่ต้องการจะแสวงหาพื้นที่ทางสังคม และการแสดงออกทาง วัฒนธรรม เพื่อเรียกร้องสิทธิในการดำรงอยู่อย่างแตกต่างและอย่างมีความเสมอ ภาคกับกลุ่มชนอื่นๆ จากการศึกษาความหมายของ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ความรู้สึกของ กลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพล หรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรม ของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของบรรทัดฐาน ทางสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้น ให้ได้

ความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เห็นความแตกต่างและความ หลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าทำการดำเนินหรือ เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะ ของกลุ่มนั้นๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับ เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้นด้วย

ฮอลล์ (Hall, S., 1997, p.1) กล่าวว่า อัตลักษณ์ หรือ identity ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตาม “ธรรมชาติ” หรือ เกิดขึ้นลอยๆ แต่ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่ง สร้างทางสังคม (social construct) และ ไม่ใช่อะไรที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจร

แห่งวัฒนธรรม” (circuit of culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายทั้งปวงจึงถูกผลิต (produced) ขึ้นมา ถูกบริโภค (consumed) และถูกควบคุมจัดการ (regulated) อยู่ในวัฒนธรรม พร้อมกันนั้นก็มีการสร้างความหมายต่างๆ (creating meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราอาจนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

6. วิถีชีวิต

ประเวศ วะสี (2545) กล่าวว่า วิถีชีวิตชุมชนคือวัฒนธรรม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ อันประกอบด้วย ความเชื่อร่วมกัน การมีระบบคุณค่าร่วมกัน การทำมาหากิน ภาษา การดูแลรักษาสุขภาพ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ

ศาสตราจารย์ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ได้ให้นิยามวิถีชีวิตของชุมชนไว้ว่า เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของสมาชิกส่วนใหญ่ในแต่ละชุมชน ที่พิจารณาได้จาก

1. บทบาท ที่สมาชิกแสดงออกมา ตามหน้าที่และความรับผิดชอบ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สถาบัน องค์กร และชุมชน โดยที่แต่ละปัจเจกอาจมีหลายบทบาทเมื่อทำหน้าที่อยู่ต่างสถานที่และเวลา หรือแม้แต่เวลาและสถานที่เดียวกัน เปรียบเสมือน ครูใหญ่ทำหน้าที่ในโรงเรียนที่มีลูกชายของตนเรียนอยู่ และมีคุณแม่เป็นครูในสังกัดโรงเรียนนี้ด้วย
2. โครงสร้างและหน้าที่ของสมาชิก ที่ย่อมเป็นไปตามความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และระหว่างสถาบัน องค์กร และชุมชน ที่จะมิเป้าหมายการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แต่เมื่อชุมชนใดมีผลประโยชน์เหลื่อมซ้อนกันในเชิงได้เปรียบเสียเปรียบกัน สถานการณ์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบได้ถ้าปราศจากการประนีประนอมกัน และอาจส่งผลกระทบต่อการทำลาย โครงสร้างและหน้าที่ของอีกชุมชนหนึ่งที่ไม่สามารถปกป้องตนเองได้
3. การกำหนดเงื่อนไขของความสัมพันธ์ ในลักษณะเครือญาติ เพื่อน เครือข่าย คู่ค้าขาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ร่วมกัน หรือคู่แข่งกัน
4. การกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคม ที่อาจพัฒนาขึ้นเป็นระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี และกฎหมายที่มีบทบังคับ
5. มีการสร้างกลไกทางสังคม เป็น Law enforcement ที่มีพลังและอำนาจบังคับใช้กฎเกณฑ์ ดังกล่าวในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม กลไกทางสังคมที่มีอำนาจและเป็นพลังของตัวแทนของ สมาชิกสถาบัน องค์กร และชุมชน ทั้งประเภท Law enforcement ที่มีขอบเขตการบังคับใช้ที่มีวงกว้าง

แตกต่างกัน ตามอำนาจที่หนุนหลังกลไกนั้น ๆ ทั้งอำนาจที่น่าเชื่อถืออย่างเป็นเหตุเป็นผล หรืออำนาจที่นอกเหนือการควบคุมทางธรรมชาติ (Super Natural Power)

เนื้อหาแห่งวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันคือการทำหน้าที่ของกลไกทางสังคมที่แฝงไปด้วย ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติที่พัฒนาขึ้นเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติ ส่วนวิถีชีวิตชุมชนข้อห้าม (Taboo) และกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติก็กลายเป็นบรรทัดฐาน (Norms) ที่ถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นิทานปะรำปะรา การละเล่น ละคร เพลงพื้นบ้าน ลิเก ซอ จ้อย (ออกเสียงทางภาคเหนือเป็น จ้อย) ลำตัด จิ้ว บัลเล่ย์ และอาจมีสัญลักษณ์แทนตัวอักษร แต่สะท้อนความเชื่อหรือข้อห้ามได้ชัดเจน โดยอาจอาศัยความเชื่อ เรื่อง ผีและสิ่งเหนือธรรมชาติมาเป็นกลไกในการควบคุมพฤติกรรม

ชุมชนย่อมมีวิธีการจัดการความรู้ด้วยตนเอง ความรู้ระดับชุมชน มักเรียกกันว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจจำแนกได้หลายสาขาตามประเภทขององค์ความรู้ ซึ่งเนื้อหาขององค์ความรู้ คือ ความเป็นธรรมชาติ หรือธรรมชาติวิทยา เพียงแต่นักวิชาการมาคิดแยกย่อยเป็นสาขาต่าง ๆ เช่น สาขาหลักๆ ได้แก่ สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ และสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังมีการแยกแยะองค์ความรู้ย่อยเหล่านี้ ออกเป็น เฉพาะด้าน เช่น สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ อาจจำแนกเป็น ของคน พืช สัตว์ ถ้าพิจารณาจาก คน ก็คงดูได้จากสาขาทางการแพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ เทคนิคการแพทย์ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เส้นผม ประสาท ลงไปถึงเส้นเท้า ก็ได้ แต่สาขาใดจะสำคัญกว่ากัน นั้น ย่อมขึ้นกับบริบทและมิติที่พิจารณากัน อย่างไรก็ตาม ทุกองค์ความรู้ย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งวิถีชุมชน ต้องพึ่งพาความเชื่อมโยงเหล่านี้ด้วยความเข้าใจที่ปราศจากความเย่อหยิ่งแต่เอื้ออาทรต่อกัน

การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ผสมกลมกลืนอยู่กับวัฒนธรรม คติความเชื่อ และพิธีกรรม ของท้องถิ่น การศึกษาให้รู้ถึงวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นเรื่องที่จำป็น เนื่องจากการพัฒนา ท้องถิ่นหากขาดเสียซึ่งมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ไปเสียแล้ว อาจจะทำให้การพัฒนานั้นๆ ล้มเหลวก็เป็นได้ดังจะเห็นได้จากการที่เบนด้า และ คูก (Benda, Dave & Cook, Eric, 2004) ได้กล่าวถึง การศึกษาของคนพื้นเมือง(Indigenous Education) ประเทศออสเตรเลีย โดยใช้แนวคิดว่า “ให้คนของชุมชนนั้นเป็นผู้ให้การการศึกษา ต้องอาศัยคนของเขาต้องฝึกคนของเขาให้สามารถกลับไปช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นของเขาไม่เช่นนั้นจะทำให้สำเร็จได้ยาก เพราะคนใน ชุมชนจะไม่ยอมรับและให้ความเชื่อถือคนนอก” ปัญหาของการจัดการศึกษาสำหรับ ชาวพื้นเมืองที่สำคัญ คือ ครูผู้สอนไม่เข้าใจเด็กนักเรียนที่เป็นคนต่าง

เผ่าพันธุ์นั้นคือ ครูไม่เข้าใจ ในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นนั่นเอง รวมทั้งไวท์ (White, Maria, 1997) ที่พบว่า ความไม่ต่อเนื่องทางวัฒนธรรม (Cultural Discontinuity) หรือ ความขัดแย้งแตกต่างของวัฒนธรรม หลายๆ วัฒนธรรม (The Clash of Cultures) ของชนกลุ่มในวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งไม่น้อยที่อาศัยอยู่ของคนส่วนใหญ่ นักเรียนที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตมาในสังคม ที่มีวัฒนธรรมของตนเอง แล้วถูกผลักเข้าสู่ระบบโรงเรียนที่เน้นสั่งสอนวัฒนธรรม ของชนกลุ่มใหญ่หากปล่อยให้เกิดความขัดแย้งกันในทางวัฒนธรรมต่อไป เด็กที่เป็นชนกลุ่มน้อยจะรู้สึกถูกบีบบังคับให้ต้องเลือกวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง และจะเกิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ความสำเร็จ (ในโรงเรียน) กลายเป็นความล้มเหลว (ในชุมชน) และ ความล้มเหลวกลายเป็นความสำเร็จ สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (2533) ที่ได้กล่าวถึง จอนิโอดีเซา ซึ่งเป็นชาวปะกาเกอญอ หรือกะเหรี่ยง ชาวบ้านยางตาล ตำบลหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ที่ได้วิจารณ์ว่า ระบบการศึกษาทำให้เด็กกะเหรี่ยง สูญเสียเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ภูมิใจในตัวเอง ครูเองก็ดูถูกภูมิปัญญาของกะเหรี่ยง เด็กจึงไม่เคยภูมิใจในตัวเองเด็กชาวกะเหรี่ยงพยายามหาทางออกไปจากหมู่บ้านไปเรียนต่อ ทำงาน เพื่อไม่ให้ใครดูถูก แทนที่จะหาวิธีอยู่บ้าน และทำให้ชีวิตของผู้คนดีขึ้น และ มุกดา อินตะสาร เป็นชาวดอกคำใต้เป็นครูที่บ้านเกิดและได้รับทราบปัญหาของเด็กๆ ปัญหาครอบครัว ความยากลำบากในการทำมาหากิน การปรับตัว การอยู่ร่วมกับคนพื้นราบอื่นๆ การสูญเสีย เอกลักษณ์และความพยายามแสวงหาความเชื่อมั่นให้กับตนเอง กลายเป็นปมด้อย และปัญหา สังคมสำหรับหลายคน ซึ่ง ประเสริฐ ตระการสุภกร (2540) ได้เสนอแนะในงานวิจัยว่า รัฐพึง ปรับปรุงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อสร้างคนสองวัฒนธรรมให้พลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ของสังคม

วัฒนธรรมจึงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นแกนสำคัญของมนุษย์ทั้งนี้เพราะ วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนด พฤติกรรมหรือควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกันร่วมกันสร้างขึ้น วัฒนธรรมมีทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่วนที่เป็นรูปธรรมจะแสดงออกมาในรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้หรือสิ่งอื่นๆ ที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ส่วนวัฒนธรรม ที่เป็นนามธรรมจะแสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ความคิด ความรู้สึก และสามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538) วัฒนธรรมของชุมชนนั้นมีโอกาสที่จะปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่น คือ วัฒนธรรมจากสังคมเมืองหรือสังคมตะวันตกและวัฒนธรรมจากนักพัฒนา ซึ่งผลของการปะสังสรรค์จากวัฒนธรรมภายนอกนี้อาจทำให้วัฒนธรรมของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปได้ดังนั้น การศึกษาทำความเข้าใจและการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง และการมองวัฒนธรรมชุมชน ตามความเป็นจริงวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นภาพของชุมชนในมิติต่างๆ อีกทั้ง วัฒนธรรมยังเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นทุน

ของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเมื่อชุมชนเกิดกระบวนการ เรียนรู้อย่างลึกซึ้งและเหมาะสมแล้ว จะทำให้เข้าใจถึงศักยภาพศักดิ์ศรีของตนเอง เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนา วัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นพลวัตร แล้วสามารถนำวัฒนธรรมนั้นมาประยุกต์ใช้กับคลื่นวิกฤตการณ์จากกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างสร้างสรรค์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสรี พงศ์พิศ (2533) ที่ชี้ให้เห็นศักยภาพของชุมชนและโรงเรียน ว่า ถ้าหากมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างเหมาะสม ชุมชนจะค้นพบ “ทุน” ของชุมชน อีกมากมายและพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองและพัฒนาอย่างยั่งยืน โรงเรียนเองก็เช่นเดียวกัน สามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ครู และชุมชนไปพร้อมกันในกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ ในที่นี้ “ทุน” ที่มีอยู่ในชุมชนก็คือ ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง และ สุทธาติณี วัชรบูล และคณะ (2546) ที่ได้เล็งเห็นว่า ท่ามกลางกระแสความวิกฤตและความสับสน ยังปรากฏว่ามีชุมชนจำนวนหนึ่งที่สามารถพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ให้สามารถปรับตัวกับ กระแสการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสมศักดิ์ศรีสามารถแก้ไขปัญหาแสวงหาทางออกให้กับชุมชน ได้อย่างเหมาะสมจนสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ คือ การเกิดจิตสำนึกในการรักษาตนเองและการค้นพบภูมิธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ถูก ถูกลืมทอดจากบรรพบุรุษ วิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีระบบสังคม และ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ของชุมชน รวมทั้งกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยดูว่ามีสิ่งดี สิ่งงามอันถือเป็น ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน แล้วนำมาต่อยอดเป็นความรู้ใหม่ที่กลมกลืนกับความรู้ เก่า ซึ่งเมื่อกระทบปัญหาจึงได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นพลวัตรจากภายในของวัฒนธรรม ประเพณีนั้นๆ แล้วนำมาปรับประยุกต์หาทางออกให้กับชุมชนอย่างสร้างสรรค์อีกทั้ง อติสร จันทรสข (2548) ได้กล่าวว่า หากต้องการพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความเจริญ ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเงิน และสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นจากมุมมองทาง ศิลปวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Folk Wisdom) ได้มีความหมายดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539) หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ แลการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในการตัวของตัวเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษา และนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

ศักดิ์ชัย เกียรติณาคินทร์ (2542) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้ แก้ปัญหา จัดการปรับตัว เรียนรู้ และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นแก่น ของชุมชนที่ทรงโลงความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัยพิบัติทั้งปวง

จารุวรรณ ธรรมวดี (2543) ได้ให้ความหมาย ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ แบบแผน การดำเนิน ชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติต่อกันมา ภูมิ ปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคล หรือทรัพยากรความรู้ก็ได้

จากการศึกษาความหมายและแนวคิดของภูมิปัญญาของชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุป ได้ว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้ สติปัญญาสั่งสมความรู้อย่างแพร่หลาย ผสมผสานความกลมกลืนระหว่างศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อมการประกอบอาชีพ และกระบวนการเหล่านี้มาจนหลายชั่วคนซึ่งจะเป็นวิถีการดำเนิน ชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิ ปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพการปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จน เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าถ้า หลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กัน โดยทั่วไป อาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา - ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม - เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณี

และพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน - เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปต่างๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน - นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ มาบริโภคอีกด้วย
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน - การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม - ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี
7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน - ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ
8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน - ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้
9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม - เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ - เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนน้อมเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เดิมมนุษย์เรียนรู้สิ่งต่างๆ เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต โดยการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกหลานผ่านทางสถาบันครอบครัว หรือท้องถิ่นที่ดำรงชีวิตอยู่ สิ่งต่างๆ ที่ถ่ายทอดสู่รุ่นลูก รุ่นหลานนี้เป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น และมีการปรับและพัฒนา ความรู้เหล่านี้ให้เหมาะสมในแต่ละยุคแต่ละสมัยโดยลำดับ ปรากฏการณ์เหล่านี้คือ กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการดำเนินชีวิตนั่นเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีฐานอยู่ที่วัฒนธรรมมีลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ (ประเวศ วะสี, 2545) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็น ความรู้ในท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทั้งของตนเอง และที่ได้รับ ของชาวบ้านที่มีอยู่ การถ่ายทอดมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักงานกฤษฎีกา, 2541) มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และการประกอบ อาชีพ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2542) ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว มีรากฐานมาจาก ความเชื่อทางศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ในลักษณะของคติความเชื่อ จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นความรู้ที่มีลักษณะเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันในทุกๆ เรื่อง หรือทุกศาสตร์สาขาวิชา เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ (เสรี พงศ์พิศ, 2533,) สารสำคัญของการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ การสืบค้นหาคคุณค่าที่ฝังมอันเป็นจิตวิญญาณ ของบรรพบุรุษที่มีอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการสืบทอด อนุรักษ์ฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย (Phongphit, Sari 1986)

ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ที่สะท้อนออกมาในลักษณะสามมิติอย่างเป็นเอกภาพ คือ ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับคนอื่นในสังคม และคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ (สามารถ จันทรสุริย์, 2534)

พัทธา สายหู (2534) กล่าวว่า ภูมิปัญญาของมนุษย์ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นประสบการณ์โดยตรง เป็นส่วนที่ได้รับมาจากความรู้ความคิดประสบการณ์ของ บุคคลอื่น และส่วนที่

ตนเองสังเคราะห์ขึ้นใหม่โดย เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546) ได้แบ่งข้อมูลภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 4 หมวด คือ 1) วิธีการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการปรับตัวทางสังคม 2) ความเชื่อ โลกทัศน์ชีวิต 3) ศิลปะ หัตถกรรม-ประดิษฐ์กรรม และ 4) กระบวนการและพฤติกรรม การเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาคล้ายคลึงกับ ชศ สันตสมบัติ (2542) ที่ได้จำแนกองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 ลักษณะ คือ 1) องค์ความรู้ด้านอาหารและยา 2) ด้านระบบ การผลิตและการจัดการทรัพยากร 3) ด้านความเชื่อ พิธีกรรม จารีตและประเพณีและด้านวิถีปฏิบัติและ 4) ด้านความคิดสร้างสรรค์วรรณกรรม ศิลปวัฒนธรรม

โดยการเรียนรู้ภูมิปัญญาแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบเป็น ลายลักษณ์อักษร ภูมิปัญญาที่เรียนรู้ในอดีตมีทั้งภูมิปัญญาที่เป็นศิลปะชั้นสูง และภูมิปัญญาที่ใช้ร่วมกันในการดำรงชีวิต (สามารถ จันทร์สุริย์, 2534) เพื่อเป็นแนวทางช่วยแก้ปัญหา เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ภูมิปัญญาอื่นๆ และมีเครือข่ายของการเรียนรู้(ประเวศ วะสี, 2545) ซึ่งการเรียนรู้ของ คนไทยในอดีต มีความสัมพันธ์อยู่ที่วัด วัง บ้าน หรือชุมชนมุ่งเน้นการอบรมสั่งสอน เพื่อการ ปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรม จริยธรรม ความจงรักภักดีต่อ องค์พระมหากษัตริย์ รวมทั้งเป็นการ ฝึกฝนอาชีพ ทั้งนี้การเรียนรู้โดยการดังที่กล่าวมา เป็นการเรียนรู้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) การเรียนรู้ปฏิบัติ 2) เรียนรู้โดยซึมซับ 3) เรียนรู้แบบตัวต่อตัว และ 4) เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวมบูรณาการ รอบด้าน (เสรี พงศ์พิส, 2533)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความผูกพันกับธรรมชาติเกิดขึ้น สังคม และพัฒนามาตามยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ผูกติดกับวิถีชีวิต จิตใจ ความคิด ของชุมชนอย่างเป็นองค์รวม การที่จะนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเผยแพร่ให้คนอื่นได้เรียนรู้ ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้ภูมิปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จำเป็นต้องแสวงหาวิธีการที่เหมาะสม เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่า แนวทางในการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องให้เกษตรกรชาวบ้านเป็นคน คิดเอง ทำเอง ประยุกต์ดัดแปลงสิ่งที่อยู่ในสำนึก หรืออยู่เบื้องลึกความเคยชินของเขามาปรับใช้มากกว่าการจัดตั้งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นศาสตร์ แล้วเรียนรู้ทำนองเดียวกับ การเรียนรู้ภาควิชาการ (ประพนธ์ ฝาสุขีต, 2547) สอดคล้องกับ วิจารย์ พาณิช กล่าวว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรได้รับการยกระดับและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านชีวิต ความเป็นอยู่ของคนไทยมากกว่าที่เป็นอยู่ ควรมีการรวบรวม ประมวล จัดระบบให้อยู่ในสภาพ ที่เข้าถึงหรือค้นหาได้โดยง่าย รวมทั้งควรทำให้ข้อสนเทศด้านภูมิปัญญา มีลักษณะเป็นเครือข่าย ข้อมูลที่เป็นพลวัต (ประพนธ์ ฝาสุขีต, 2547) และ สวิง ต้นอุด (2547) ที่ได้กล่าวถึงปัญหาในการใช้องค์ความรู้ท้องถิ่นที่หลากหลาย แต่องค์ความรู้เหล่านั้น ก็ยังถูกจำกัดอยู่ในแค่ระดับพื้นที่เนื่องจากองค์ความรู้ที่มี

อยู่ขาดการยกระดับให้เป็นระบบขาดการยกระดับให้มีสถานะทางสังคมไม่ได้ถูกนำมาสร้างเป็น บทเรียนและความรู้ให้แก่สังคม

8. หลักสูตรท้องถิ่น

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2543) นิยาม หลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้น จากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นการเรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนแสวงหาองค์ ความรู้ที่ตอบสนองกับวิถีชีวิตของตนเอง ปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกใน ยุคโลกาภิวัตน์ ผู้เรียนจะเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้การพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ จึงอาจสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัด ให้กับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จัดตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆ เป้าหมายหลัก คือ ต้องการให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้ดีขึ้น

ความหมายหลักสูตรท้องถิ่น

ตามหลักการการจัดการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้มีสอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น การพัฒนาเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ภายใต้หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เหมาะสมกับปัจจุบันอันนำไปสู่ประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนนั้น การ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญในการประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน และ แต่ละชุมชนอย่างแท้จริง (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2545) โดยจะกล่าวถึงความหมายดังนี้

สัจ จูรณันท์ (อ้างถึงใน ณริศรา พุกกะวัน, 2547) กล่าวว่าหลักสูตรท้องถิ่น เป็น หลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ควรมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการ ของสังคมที่ใช้หลักสูตร ดังนั้น หากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีจุดมุ่งหมายสำหรับใช้ในชุมชนแห่งใดแห่ง หนึ่งโดยเฉพาะก็ย่อมสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด

พันทวีทย์ ยืนยง (2543) กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่น คือมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนโดย ปรับหลักสูตรแม่บทให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น หรือเป็นการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้กับท้องถิ่นหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะมีการผสมผสานวัฒนธรรม ของชุมชน และความเป็นท้องถิ่นในหลักสูตร เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของตนเอง เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง เป็นการพัฒนามุมมองท้องถิ่นในลักษณะพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ของท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า เป็นมวลประสบการณ์ที่สถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตั้งอยู่หรือท้องถิ่นนั้น ๆ

ณิสรรา พุกกะวัน (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า คือมวลประสบการณ์ทั้งหลายทั้งปวงที่ครู บุคลากรในโรงเรียน และชาวบ้านในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่เข้าเป็นแนวร่วมช่วยกันจัดทำขึ้น โดยบูรณาการวิถีชีวิต กระบวนการเรียนรู้ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ากับเนื้อหาสาระทางวิชาการ อาจจะเลือกสรรมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือจัดทำใหม่เป็นเอกเทศจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากโรงเรียน ในเชิงพลวัตรกับความคงอยู่ของชุมชนและความตระหนักถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบยั่งยืนให้กับชุมชนนั้น จึงเป็นลักษณะ และความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น พอสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรืองานที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชนในการจัดทำมวลประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมวลประสบการณ์เหล่านั้น เป็นความรู้ที่ได้จากท้องถิ่นนั้นๆ ที่ร่วมกันศึกษาสภาพปัญหา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นของตน

หลักการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น มีหลักในการพัฒนาที่ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายได้เกิดปัญญา หรือเกิดการเรียนรู้ ดังนี้ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2543)

1. **การเรียนรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้** มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้สภาพปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และการปรับปรุงอย่างลึกซึ้ง คือ ให้อ่านและเข้าใจอย่างกระจ่างว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ของตนเองได้
2. **การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติจริง** มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ในการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการปฏิบัติจริง จนเกิดความชำนาญและสามารถปฏิบัติได้ในทุกสถานการณ์
3. **การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน** มีเป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ เพื่อเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมด้วยความมีความเชื่อ และตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนต้องร่วมมือกัน พึ่งพาอาศัยกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข
4. **การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ** เป้าหมายมุ่งที่การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่องอาจ ปรับปรุงบุคลิกภาพอย่างมั่นใจ เน้นการมีเหตุผลและมีวิสัยทัศน์

ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรบูรณาการที่ผู้เรียน ชุมชนและครู ร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เรียนจากชีวิต เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้สามารถนำความรู้ไปใช้ใน ชีวิตอย่างมีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข การเรียนการสอนจะสอนตามความ ต้องการของผู้เรียน โดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น หลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญ ดังต่อไปนี้ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน,2543)

1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนเฉพาะเนื้อหาสาระของหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่เป็นจริง
2. ทำให้กิจกรรมการเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้
3. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อที่จะมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง
4. ชุมชนและภูมิปัญญาในชุมชน มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชน

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น มีลักษณะดังต่อไปนี้ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน,2543)

1. เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความหลากหลายของปัญหามุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริงจนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม
2. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ท้องถิ่นตนเอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริงและการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา
3. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง และมุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนของกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูจะเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน อันจะนำไปสู่การคิดเป็น ทำเป็นและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้
4. เป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
5. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีคุณภาพของสังคมในด้านศีลธรรม จริยธรรมและการ

ข้าราชการสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ การรักษาสันติภาพ เกิดศรัทธาเชื่อมั่นในภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนและของประเทศชาติ

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้ (กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน, 2543)

ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของผู้เรียน

ขั้นที่ 3 เขียนผังหลักสูตร

ขั้นที่ 4 เขียนหลักสูตร

1. **สำรวจสภาพปัญหาของชุมชน** คือ การศึกษาข้อมูลเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ผู้สำรวจได้แก่ ครูการศึกษาออกโรงเรียน ผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้อง โดยสำรวจข้อมูลจากเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ข้อมูลจากการวางแผนของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ข้อมูลจาก จปฐ. ข้อมูลจาก กชช.2 ค และจากหน่วยงานอื่นๆ ที่ได้รวบรวมไว้แล้ว และสำรวจข้อมูลปฐมภูมิที่ผู้สำรวจไปรวบรวมข้อมูลจากชุมชน เป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นข้อมูลที่แท้จริง และเป็นปัจจุบันของผู้เรียนและชุมชน ประเด็นในการสำรวจข้อมูล เช่น โครงสร้างด้านกายภาพ และประวัติด้านข้อมูลประชากร เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม การเมือง การปกครองและข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของชุมชน วิธีการสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน อาจใช้หลายๆ วิธีการผสมผสานกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์และเป็นรูปธรรม เช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การสังเกต หรือการจัดเวทีประชาคม เป็นต้น

2. **การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน** เมื่อทำการสำรวจชุมชนเสร็จแล้ว ข้อมูลที่ได้จะมีสภาพปัญหาของชุมชนที่หลากหลาย มีทั้งปัญหาที่เป็นระดับความต้องการ (What) และปัญหาความจำเป็น (Need) ดังนั้น จะต้องนำปัญหานั้นมาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ของปัญหา เช่น แบ่งตามประเภท ความรุนแรงของปัญหา ความยากง่ายในการดำเนินการแก้ไข ปัญหา ความเร่งด่วนของปัญหา และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และนำทรัพยากรใช้ให้เกิดประโยชน์

3. **การเขียนผังหลักสูตร** การจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่น ผังหลักสูตร หมายถึง กรอบความคิดหัวข้อของหลักสูตร ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยหัวข้อเรื่อง หรือหัวข้อเนื้อหาหลัก และหัวข้อย่อยที่ได้จากความต้องการ (เป็นผลจากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จากการสำรวจมาจาก

ชุมชน) ให้นำหัวข้อความต้องการมาจัดทำผังหลักสูตรท้องถิ่น
ประกอบด้วย

โดยโครงสร้างของผังหลักสูตร

หัวเรื่องหลัก (Theme) หรือหัวข้อเนื้อหาหลักเป็นหัวข้อที่บอกถึงชื่อเรื่องใหญ่ได้จากกลุ่มความต้องการ (ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา) ซึ่งจะคลุมความต้องการย่อยๆ ในขอบข่ายเรื่องเดียวกัน

หัวข้อย่อย (Title) เป็นหัวข้อเรื่องที่ตั้งจากความต้องการย่อยที่อยู่ในกลุ่มความต้องการใหญ่ ซึ่งอาจมีหลายเรื่อง ในการพิจารณาหัวข้อย่อย ให้พิจารณาความต้องการย่อยที่วิเคราะห์แล้วก่อน ถ้าเรื่องใดเป็นเรื่องกลุ่มเดียวกันโดยรวมเป็นหัวข้อเดียวกัน

การสร้างกรอบหัวเรื่องย่อย จะต้องจัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากขึ้นตามลำดับ หรือจัดลำดับจากความเร่งด่วน ไปสู่เนื้อหาที่เร่งด่วนน้อยกว่าการสร้างกรอบหัวเรื่องย่อยสามารถสร้างเพิ่มเติมได้ ดังนั้น ในแต่ละหัวข้อหลักควรมีกรอบว่างไว้ด้วยเมื่อพบปัญหาใหม่ในเรื่องเดียวกันก็สามารถมาใส่กรอบเพิ่มเติมได้ ดังตัวอย่าง

8. การศึกษานอกระบบ

การศึกษา ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นิยาม ความหมายของการศึกษา มีความหมายว่า "กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรมการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต" และมาตรา 15 ได้กำหนดระบบการศึกษา ในการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยพระเจ้าอยู่หัวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับการศึกษาของประชาชนชาวไทยที่อยู่นอกระบบโรงเรียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา สำหรับประชาชนที่อยู่ในชนบทเป็นอย่างมาก ทรงริเริ่มตั้ง "ศาลารวมใจ" ตามหมู่บ้านชนบท เพื่อให้ประชาชนได้ใช้เป็นห้องสมุด โดยพระราชทานหนังสือประเภทต่างๆ แก่ห้องสมุด "ศาลารวมใจ" นอกจากนั้นยังมีพระราชดำริ จัดทำโครงการพระดาบส เมื่อ พ.ศ.2519

"อาศรมของพระดาบส" เป็นพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงห่วงใยประชาชนนอกระบบโรงเรียนที่พลาดโอกาสในการศึกษา เป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่ประชาชนที่มีความรักวิชาการ ใฝ่หาความรู้ใฝ่ตนเองแต่ไม่สามารถหาที่เรียนได้เนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ จึงมี

พระราชดำริให้การศึกษาแก่ประชาชนประเภทนี้ ให้มีลักษณะเดียวกับการศึกษาในสมัยโบราณ ที่ผู้ต้องการหาวิชาต้องคืบคลานไปหาพระอาจารย์ ซึ่งเป็นพระดาบสมิ่สำนักอยู่ในป่า แล้วฝากฝังตัวเป็นศิษย์สำหรับอาศรมของพระดาบสหรือส่วนใหญ่เรียก "โรงเรียนพระดาบส" ใช้สถานที่ของสำนักพระราชวัง 384-389 ถนนสามเสน รับสมัครผู้เรียนไม่จำกัดเพศ วัย วุฒิ ความรู้หรือฐานะ เปิดสอนครั้งแรก เมื่อเดือนสิงหาคม 2519 มีผู้เข้าศึกษาจำนวน 6 คน หลักสูตรการเรียนใช้เวลา 1 ปี แต่เมื่อปฏิบัติจริงๆ ใช้เวลาเพียง 9 เดือน นักศึกษาที่เรียนสำเร็จการโรงเรียนพระดาบส มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพได้ตามวิชาที่ต้องการ ผู้ที่สนใจเข้าศึกษาในโรงเรียนพระดาบสมิ่ทั้งตำรวจ ทหาร พลเรือน และทหารผ่านศึกที่ทุพพลภาพ ครูผู้สอนส่วนมากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ อาสาสมัคร โดยถือว่าการสอนวิชาความรู้ให้ศิษย์เป็นวิทยาทาน ไม่คิดค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น โรงเรียนนี้มีองคมนตรีและผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ เป็นผู้ดำเนินการ วิชาที่โรงเรียนเปิดสอนครั้งแรก ได้แก่ วิชาซ่อมเครื่องไฟฟ้า วิทยุติดตั้งไฟฟ้า พร้อมกับการเรียนการสอนนี้ ผู้เรียนสามารถหารายได้ในรูปสหกรณ์

ปัจจุบันวิธีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การขยายตัวทางสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง องค์ความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ล้วนเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based Economy) ทำให้ประชากรเกิดความต้องการในการแสวงหาความรู้ นำไปสู่การเรียนรู้ในแทบทุกกิจกรรมของสังคม วิธีการเรียนรู้ของมนุษย์จึงขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบ (ชั้นเรียน) ไปสู่การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งผลทำให้เกิดกิจกรรมทางการศึกษารวมไปถึงแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ความหมายของการศึกษานอกระบบ

ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบไว้ว่า “การศึกษานอกระบบ” หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบหลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ยังได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบ ไว้ดังนี้ “การศึกษานอกระบบ” หมายถึง การศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบปกติ ที่จัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษาอาชีพประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ในด้านพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะ การประกอบอาชีพและความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การจัดการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษาระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเงื่อนไข การสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษานอกระบบหมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มหรือพัฒนาศักยภาพให้แก่ประชาชน ทั้งในด้านความรู้ ความชำนาญ หรืองานอดิเรกต่างๆ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาอาจได้รับ หรือไม่ได้รับเกียรติบัตรก็ได้ ซึ่งเกียรติบัตรนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อ ยกเว้นการศึกษาสายสามัญของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีการมอบวุฒิบัตรที่สามารถปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้

การศึกษานอกระบบเกิดขึ้นครั้งแรกใน ปี ค.ศ. 1967 ในการประชุมของ UNESCO เรื่อง The World Educational Crisis ซึ่งได้นิยามการศึกษานอกระบบ หมายถึง "การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ แต่นอกกรอบของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ โดยมุ่งบริการให้คนกลุ่มต่างๆ ของประชากร ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่และเด็ก" โดยเน้นการเรียนรู้ (Learning) แต่ในปัจจุบันการศึกษานอกระบบคือ กระบวนการจัดการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ทั้งที่เป็นทัศนคติ ทักษะ และความรู้ซึ่งทำได้ยืดหยุ่นกว่าการเรียนในระบบโรงเรียนทั่วไป สมรรถนะที่เกิดจากการศึกษานอกระบบมีตั้งแต่ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ไข ความขัดแย้งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเป็นผู้นำ การแก้ปัญหาาร่วมกัน การสร้างความเชื่อมั่น ความรับผิดชอบและความมีวินัย การศึกษานอกระบบยุคใหม่จึงเน้นการเรียนรู้และสมรรถนะ (Learning and Competency) (จรวยพร ธรณินทร์, 2550)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอ่อนตัวให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธี จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกโรงเรียน

มีความหมายครอบคลุมถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติการเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้น นอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะ ทักษะคิด เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนสนใจ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2540)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังด้อยโอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควร แก่สภาพ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538 อ้างถึงในอาชัญญา รัตนอุบล (2540)

งานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าว มีทั้งที่จัดกิจกรรมโดยเอกเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น เป็นทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัย การศึกษาเป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในทางทฤษฎีจึงได้นับเนื่องเอาการศึกษานอกโรงเรียนเป็นระบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีส่วนเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นและต่อเนื่องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นความหวังของวงการการศึกษา และเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการพัฒนาคุณภาพของคนส่วนใหญ่ในประเทศได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงถือเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมีการกิจสำคัญที่จะต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมที่เป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับการศึกษา นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานของชีวิต เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพของตน (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2543)

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายรูปแบบ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุและสถานที่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผลและประเมินผลที่สอดคล้องกับ

สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ทั่วไป

ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบ เป็นรูปแบบของการจัดการศึกษา ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้รับบริการที่พลาดโอกาสจากการศึกษาในระบบ วัตถุประสงค์ของการศึกษามีความชัดเจนเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ แต่จะมีข้อแตกต่างตรงที่ รูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรม มีความยืดหยุ่นและหลากหลายกว่า สนองตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น แต่ก็ยังคงมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

หลักการของการศึกษานอกระบบ การศึกษานอกโรงเรียนจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ เป็นหลักที่ตกลงยอมรับและใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดังนี้ (กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, 2543)

1) หลักความเสมอภาคทางการศึกษา การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เน้นการสร้าง โอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่คนทุกคน ให้สามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาชีวิตของตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมกับตนเองและสิ่งแวดล้อม การที่ทุกคนสามารถได้รับการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2) หลักการพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องจัดการ เรียนการสอน หลักสูตรและกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถเรียนรู้เกิด ความสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น สามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เป็นอย่างดี

3) หลักการบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิต หลักการบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิตเป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2 ประการ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้บูรณาการเอาการเรียนรู้และวิถีชีวิตเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน โดยผู้เรียนไม่แปลกแยกไปจากของจริงที่ได้ประสบอยู่ ซึ่งจะทำให้มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักและเข้าใจตัวเอง อันจะเป็นปัจจัยให้พัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4) หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน หลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเองได้อย่าง

เหมาะสมส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการเรียนและการประเมินผลตนเองได้

5) หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักการสำคัญ ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่ยั่งยืน ถาวรและต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะชุมชนจะเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาให้กับชุมชน ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน รวมตลอดทั้งวิถีชีวิตของชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปฏิบัติงานการศึกษา นอกโรงเรียนจึงต้องยึดชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการศึกษา

จึงสามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพจน์ ชุมผาง (2551) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยหนังสือบทร้อยกรองประกอบภาพ เรื่อง ฮีตสิบสองประเพณีการทำบุญประจำเดือนชาวอีสาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่โรงเรียนบ้านท่ามะไฟหวาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 2 อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การสำรวจความต้องการของผู้บริหารโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ครูผู้ปกครอง และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันกับนโยบายของสถานศึกษาและมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 97.43 ได้หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร หนังสือบทร้อยกรองประกอบภาพจำนวน 12 เล่ม การประเมินหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.6 – 1.0 ซึ่งเป็นค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ มีประสิทธิภาพเฉลี่ยทุกเล่ม 91.55/91.28 ซึ่งเป็นไปตามประสิทธิภาพ E1/E2 ที่ตั้งไว้ 80/80 ผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของ

นักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักสูตรสถานศึกษาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แบบสัมพัทธ์ครูผู้สอนกลุ่มทดลอง กลุ่มเผยแพร่มีความเหมาะสมสัมพันธ์เชื่อมโยงและสอดคล้องกัน ผลการสำรวจความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้หลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.93 กลุ่มเผยแพร่ 3.78 ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ธัญวรัตน์ ตั้งศิริ (2555) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการจัดสถานเคยปาหนัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านคูหิน จังหวัดตรัง ปีการศึกษา 2555 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) หลักสูตรท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น 2) แผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อการเรียน และ 5) แบบสำรวจความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร 6) แบบประเมินการปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล และ 7) แบบประเมินหลักสูตรโดยใช้เทคนิคปยุชองค์ Puissance Measure (P.M.) โดยผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีประสิทธิผล และ t - test และผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การจัดสถานเคยปาหนัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคปยุชองค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 7.60 หมายความว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีคุณภาพปานกลางหรือใช้ได้ ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.05/88.23 (E1/E2) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.7309 หมายความว่า ผู้เรียนความก้าวหน้าในการเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 73.09 นักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยสรุป หลักสูตรท้องถิ่น มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนเป็นการช่วยอนุรักษ์คุณค่า ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ และเป็นการตอบสนองนโยบายหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อัญราพร เกษทอง (2548) ได้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อสำรวจความต้องการในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา 4) เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา หลังจากการทดลองพบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการนำหลักสูตรท้องถิ่น

เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา ไปใช้หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คะแนนแบบประเมินทักษะการปฏิบัติงานในการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา อยู่ใน ระดับดีมาก ส่วนความคิดเห็นของชุมชนเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา มีความเหมาะสมอยู่ใน ระดับมากที่สุด และการนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ตุ้งล้านนา ไปใช้ มีประสิทธิภาพ 91.58/95.83

กชกร ชีปัดดี, วิรัช พรหมสุพรรณ และสุจิต เพียรชอบ (2555) ได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรหมอลำในสถานศึกษาโดยใช้ยุทธศาสตร์การมี ส่วนร่วม: กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรหมอลำในสถานศึกษามีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.31/86.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนมีคะแนนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดีมาก คิดเป็นร้อยละ 87.12 ด้านความรู้มีคะแนนคิดเป็นร้อยละร้อยละ 86.57 โดยมีผลการเปรียบเทียบคะแนน หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีคะแนนด้านทักษะคิดเป็นร้อยละ 87.31 และมีคะแนนด้านเจตคติ คิดเป็นร้อยละ 87.49 ผลการประเมินหลักสูตร ผู้บริหารและครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา และหัวหน้า กลุ่ม บ้าน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรหมอลำในสถานศึกษา โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.54 ส่วนรายด้านเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านผลผลิต และ ด้านบริบท อยู่ในระดับมากที่สุดผลการประเมินลักษณะการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ในการพัฒนาหลักสูตร โดยรวมมีส่วนร่วมในระดับดีมาก คิดเป็น ร้อยละ 94.49 คือ ลักษณะร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมประเมินร่วมปรับปรุง และร่วมชื่นชม เหมาะสมในระดับดีมาก รองลงมาได้แก่ ร่วมตัดสินใจเหมาะสมในระดับดีคิดเป็นร้อยละ 75.00

สามารถ ใจเด็ย, สิวลิ รัตนปัญญา, และสมชาย แสนวงศ์ (2556) ได้ศึกษาประสิทธิภาพบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนากับการเสริมสร้างสุขภาพผู้ป่วยเอดส์ : สมุนไพรและโภชนาการบำบัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์ในเขตรับผิดชอบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านแม่ป๋อก ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน 15 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นจำนวน 2 บทเรียนได้แก่ สมุนไพรบำบัดสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์และโภชนาการบำบัดสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบประเมิน วิเคราะห์ ประสิทธิภาพของบทเรียนตามเกณฑ์ร้อยละ 80/80 (E1/E2) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าคะแนนความรู้ ด้วยการทดสอบค่า t แบบอิสระกัน (Independent t-test samples) และผลการศึกษา พบว่า ค่าคะแนนในการทำกิจกรรมระหว่าง

เรียน (E1) และผลของการใช้บทเรียน (E2) เรื่อง สมุนไพรบำบัดสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ เท่ากับ 82.50/84.75 และ เรื่องโภชนาการบำบัดสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์เท่ากับ 81,06/86.78 โดย การศึกษานี้กำหนดประสิทธิภาพของบทเรียนตามเกณฑ์ร้อยละ 80/80 (E1/E2) การเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์บทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นทั้ง 2 บทเรียน พบว่า ค่าคะแนนทดสอบความรู้เฉลี่ยหลัง ทดลองใช้บทเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนทดลองใช้บทเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 (P-value =0.03 และ 0.04 ตามลำดับ) ในส่วนของความพึงพอใจ ผู้ติดเชื้อเอดส์มีความพึงพอใจโดยรวม ต่อบทเรียนในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเลขคณิตเท่ากับ 2.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53) ทั้งนี้ ประชาชนและผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย เอดส์ได้เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างนโยบายเพื่อการ พัฒนาพื้นที่ป่าและจัดพื้นที่เพื่อการปลูกสมุนไพร ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา พื้นบ้านต่อไป

ปรีวัฒน์ ช่างคิด (2554) ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ เหมาะสมสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาเด็ก และเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้และ ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ศึกษา ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาและผู้นำในชุมชน โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 307 ชุด และ ศึกษาเชิงคุณภาพโดยประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 กลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดชายแดน ภาคใต้คือรูปแบบการดำเนินงานตามหลัก เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมี ขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นสร้างความเข้าใจ 2) ขั้นวางแผน 3) ขั้นประชาสัมพันธ์ 4) ขั้นดำเนินงาน 5) ขั้นประเมินผล 6) ขั้นปรับปรุง/พัฒนา ปัญหาและความต้องการพัฒนาเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่าครอบคลุมทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จ ของการพัฒนา คือ ต้องมีผู้ประสานและส่งเสริมงานด้านการ พัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนอย่างเพียงพอ ต้อง เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษาแสดงความสามารถอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญและส่งเสริม โดยให้โรงเรียน/สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน

มนัสวาศน์ โกวิทยาและ อัมพิกา แสงปิ่น (2555) ได้จัดทำกรวิจัยเรื่องผลของการจัดหลักสูตรท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์เพลงพื้นบ้านสำหรับนักเรียนนอกระบบ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนนทบุรี ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์

เพลงพื้นบ้านภาคกลางสำหรับนักเรียนอกระบบ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
 การศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนนทบุรี 2) ทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์เพลงพื้นบ้านสำหรับ
 นักเรียนอกระบบ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนนทบุรี
 และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนอกระบบ ที่มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์เพลง
 พื้นบ้าน ประชากรในการศึกษา คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน และนักเรียน
 อกระบบสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนนทบุรี
 ผลการวิจัยสรุปว่า 1) หลักสูตรท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์เพลงพื้นบ้านภาคกลางที่ดำเนินการตามแนวคิดการ
 พัฒนาหลักสูตรรากหญ้าของ Tabata (1962) ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การวินิจฉัย
 ความต้องการ 2. กำหนดจุดประสงค์ 3. การเลือกเนื้อหาสาระ 4. จัดเนื้อหาสาระ 5. เลือกประสบการณ์
 การเรียนรู้ 6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 7. การประเมินผล 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่าระดับ
 ความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านของกลุ่มทดลองหลังเข้าร่วมหลักสูตรสูงกว่า
 ก่อนเข้าร่วมหลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจใน
 หลักสูตรท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์เพลงพื้นบ้านอยู่ในระดับมาก

